

Diagnoza poziomu dojrzałości procesów partycypacyjnych w Ostrowcu Świętokrzyskim

na potrzeby opracowania Metodyki i standardów prowadzenia procesu konsultacji społecznych w Ostrowcu Świętokrzyskim

Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej i sprzyjającej integracji społecznej

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	3
1.1. Czym jest partycypacja i dlaczego jest dla nas ważna?	3
1.2. Jak pracowaliśmy?	4
2. Dojrzałość procesów partycypacyjnych w Ostrowcu Świętokrzyskim	5
2.1. Aktualny stan partycypacji społecznej	5
2.1.1. Zaangażowanie mieszkańców w sprawy miasta	5
2.1.1. Partycypacja młodzieży w Ostrowcu Świętokrzyskim	10
2.1.2. Odpowiedzialność trzeciego sektora za sprawy miasta	16
2.1.3. Dojrzałość poziomu partycypacji społecznej w ocenie pracowników samorządowych	19
2.1.4. Szczegółowa charakterystyka i ocena różnych form partycypacji w Ostrowcu Świętokrzyskim	24
2.2. Podsumowanie diagnozy stanu partycypacji społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim	34
3. Współuczestnictwo mieszkańców na wiele sposobów – dobre praktyki w obszarze partycypacji społecznej	36

1. Wstęp

1.1. Czym jest partycypacja i dlaczego jest dla nas ważna?

Słowo „partycypacja” pochodzi z języka łacińskiego (*participatio*) i dosłownie oznacza uczestnictwo/udział. Mówiąc o partycypacji, mamy na myśli udział obywateli w życiu społecznym czy też publicznym. Wyróżniamy zatem partycypację społeczną (inaczej zwaną również horyzontalną, wspólnotową) oraz partycypację publiczną (inaczej wertykalną, obywatelską).

Partycypacja społeczna to „udział jednostek w działaniach zbiorowych podejmowanych w społeczności (społecznościach), do której przynależą lub w której żyją na co dzień”¹. Chodzi tu przede wszystkim o zaangażowanie w działania organizacji pozarządowych, formalnych i nieformalnych grup obywatelskich czy też aktywność wolontariacką.

Przez **partycypację publiczną** rozumieć należy natomiast „zaangażowanie jednostek w działania struktur i instytucji demokratycznego państwa”². Może się ona przejawiać na wiele sposobów, np. poprzez udział w wyborach czy też w prowadzonych przez organy władzy publicznej konsultacjach.

W praktyce oba rodzaje partycypacji współwystępują i przenikają się wzajemnie, a termin „partycypacja obywatelska (publiczna)” bywa zamiennie stosowany z określeniem „partycypacja społeczna”. Często trudno je od siebie oddzielić, bowiem aktywność obywateli może przejawiać się na wielu płaszczyznach, a większe zaangażowanie w ramach aktywności społecznych może przekładać się na większe zaangażowanie w sprawy publiczne. Dlatego też **partycypacją nazywać będziemy wszelkie formy zaangażowania mieszkańców w sprawy miasta i lokalnej społeczności.**

Formalnoprawne podstawy zaangażowania obywateli w życie publiczne daje już sama Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – art. 4 ust. 2 mówi, że „Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio”. Na jej gruncie obywatele mają prawo w szczególności do: udziału w wyborach, referendum, stowarzyszenia się, organizowania zgromadzeń, dostępu do informacji wynikającego z jawności działania organów publicznych, zgłaszania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, składania petycji, skarg i wniosków.

Na poziomie samorządowym prawa do udziału w życiu publicznym gwarantuje Ustawa o samorządzie gminnym³. W świetle jej zapisów obywatele gminy mają prawo do udziału w wyborach samorządowych czy też zorganizowania referendum lokalnego. Mogą również zgłosić obywatelską inicjatywę uchwałodawczą. Organy gminy działają w sposób jawny, zapewniając swoim obywatelom dostęp do informacji. Niektóre realizowane przez nie procesy wymagają włączenia mieszkańców w proces konsultacji społecznych. Miasta na prawach powiatu są ponadto zobligowane do prowadzenia budżetu obywatelskiego.

Jednak partycypacja jest dla nas ważna nie tylko dlatego, że tak wynika z przepisów prawa. Zagadnienie to ma dla nas znaczenie strategiczne, czego wyrazem jest uwzględnienie go

¹ T. Kaźmierczak, Partycypacja publiczna: pojęcie, ramy teoretyczne, [w:] A. Olech (red.), Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.

² Ibidem.

³ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40).

wśród celów „Planu rozwoju instytucjonalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski”⁴. Chcemy, by Ostrowiec Świętokrzyski był miastem aktywnych i zaangażowanych mieszkańców, którym zależy na jego przyszłości. Chcemy, by sami ostrowczanie mogli ją współtworzyć i o niej decydować, nie tylko przy okazji wyborów samorządowych. Dlatego, choć wykorzystanie partycypacyjnego modelu rządzenia z pewnością nie należy do łatwych zadań, chcemy je w Ostrowcu Świętokrzyskim wdrażać, bo wiemy, że warto.

1.2. Jak pracowaliśmy?

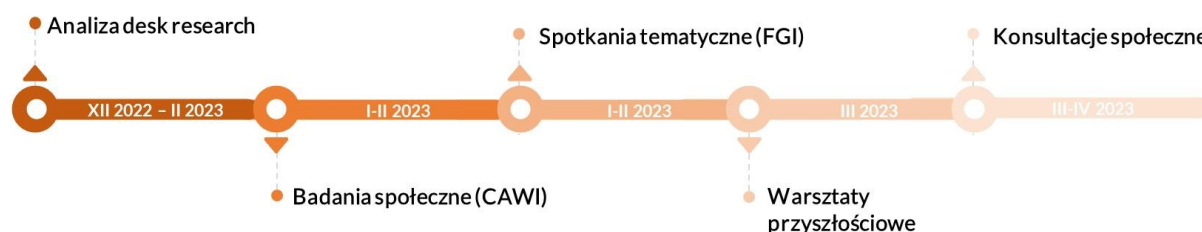
Prace nad dokumentem trwały od listopada 2022 r. do kwietnia 2023 r. i od początku zakładały aktywny udział szerokiego grona interesariuszy.

Pierwszym etapem było opracowanie diagnozy stanu partycypacji społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim. W tym celu dokonaliśmy **analizy danych zastanych** (*desk research*) dotyczących partycypacji społecznej w mieście, a następnie zrealizowaliśmy **badania społeczne (CAWI)** wśród przedstawicieli różnych środowisk. Dorośli mieszkańcy i ostrowiecka młodzież mieli okazję wypowiedzieć się m.in. na temat obecnego sposobu włączania obywateli w rozwój Miasta, dostępnych form zaangażowania oraz oczekiwań wobec samorządu w tym zakresie. Przedstawiciele trzeciego sektora poprosiliśmy o ocenę aktywności organizacji pozarządowych na rzecz miasta i lokalnej społeczności, jak również współpracy z Urzędem Miasta. Pracownicy samorządowi ocenili uczestnictwo różnych środowisk w działaniach na rzecz Ostrowca Świętokrzyskiego i w organizowanych formach współdecydowania. W badaniach wzięło udział ponad 1100 osób.

W celu pogłębienia wiedzy na temat dojrzałości procesów partycypacyjnych w mieście przeprowadziliśmy również cykl spotkań tematycznych w formule **wywiadów grupowych (FGI)** z pracownikami samorządowymi, podczas których omówiliśmy zaangażowanie mieszkańców w konkretne działania rozwojowe w mieście. Przyjrzelśmy się również ciekawym inicjatywom w zakresie włączania lokalnej społeczności, które z sukcesem wdrożyły inne polskie i zagraniczne miasta.

Następnie w oparciu o zgromadzone dane przeprowadziliśmy **warsztaty przyszłościowe**, podczas których we współpracy z przedstawicielami różnych środowisk wypracowaliśmy założenia dotyczące pożądanego obrazu partycypacji społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim. Na ich podstawie opracowaliśmy projekt dokumentu, który poddaliśmy szeroko zakrojonym **konsultacjom społecznym**.

Rysunek 1. Etapy prac nad dokumentem

Źródło: opracowanie własne

⁴ Cel strategiczny 4. Współdziałanie oparte na zaufaniu, Cel operacyjny 4.2. Stworzenie mechanizmów prowadzenia konsultacji społecznych.

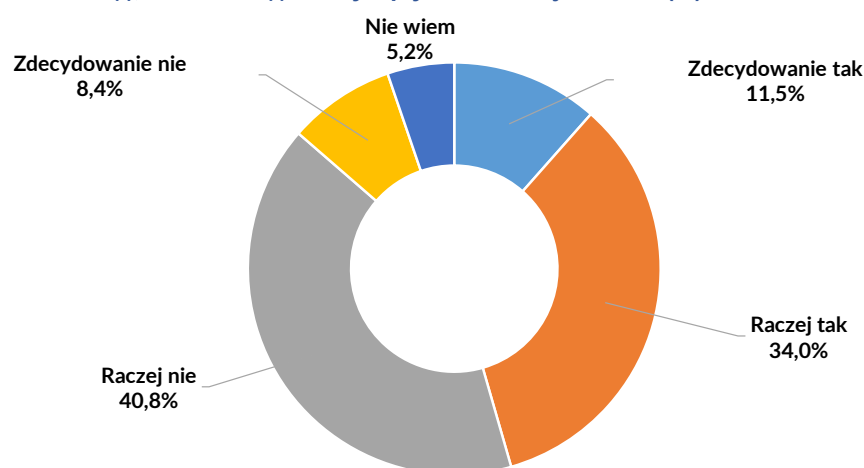
2. Dojrzałość procesów partycypacyjnych w Ostrowcu Świętokrzyskim

2.1. Aktualny stan partycypacji społecznej

2.1.1. Zaangażowanie mieszkańców w sprawy miasta

Mieszkańcy Ostrowca Świętokrzyskiego, którzy wzięli udział w badaniu, nie są jednomyślni w ocenie swojego realnego wpływu na rozwój miasta. Blisko połowa (49,2%) uważa, że nie ma możliwości decydowania o ważnych sprawach, jednak niemal tyle samo osób (45,5%) twierdzi, że może to robić. Prawie 3/5 badanych (59,7%) uznało, że **mieszkańcy są zapraszani do współdecydowania o sprawach miasta**, co trzeci respondent wyraził zdanie przeciwne (31,4%).

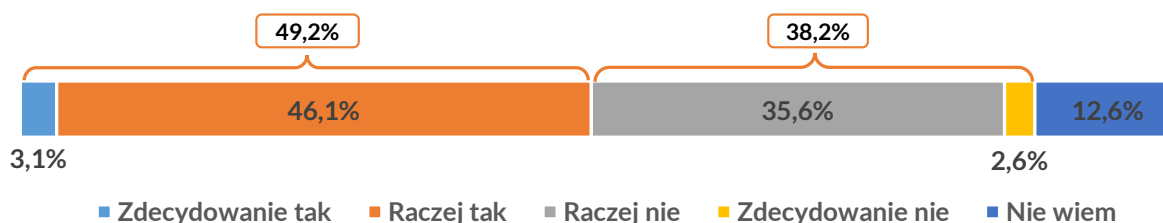
Wykres 1. Czy uważa Pan(i), że ma Pan(i) realny wpływ na rozwój miasta? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, n=191, 01-02.2023

Podobnie kształtują się opinie mieszkańców na temat aktywności lokalnej społeczności na rzecz miasta. Choć niemal połowa badanych (49,2%) uważa, że mieszkańcy angażują się w sprawy Ostrowca Świętokrzyskiego, to jednak blisko 2/5 respondentów (38,2%) wyraziło przeciwne zdanie. Jednocześnie 3/4 ankietowanych (75,4%) określa **społeczność Ostrowca Świętokrzyskiego jako bierną**, rzadko podejmującą działania w zakresie zaangażowania na rzecz miasta, a niemal wszyscy badani (92,1%) wyrażają przekonanie, że **poziom aktywności mieszkańców w tym zakresie powinien być większy**.

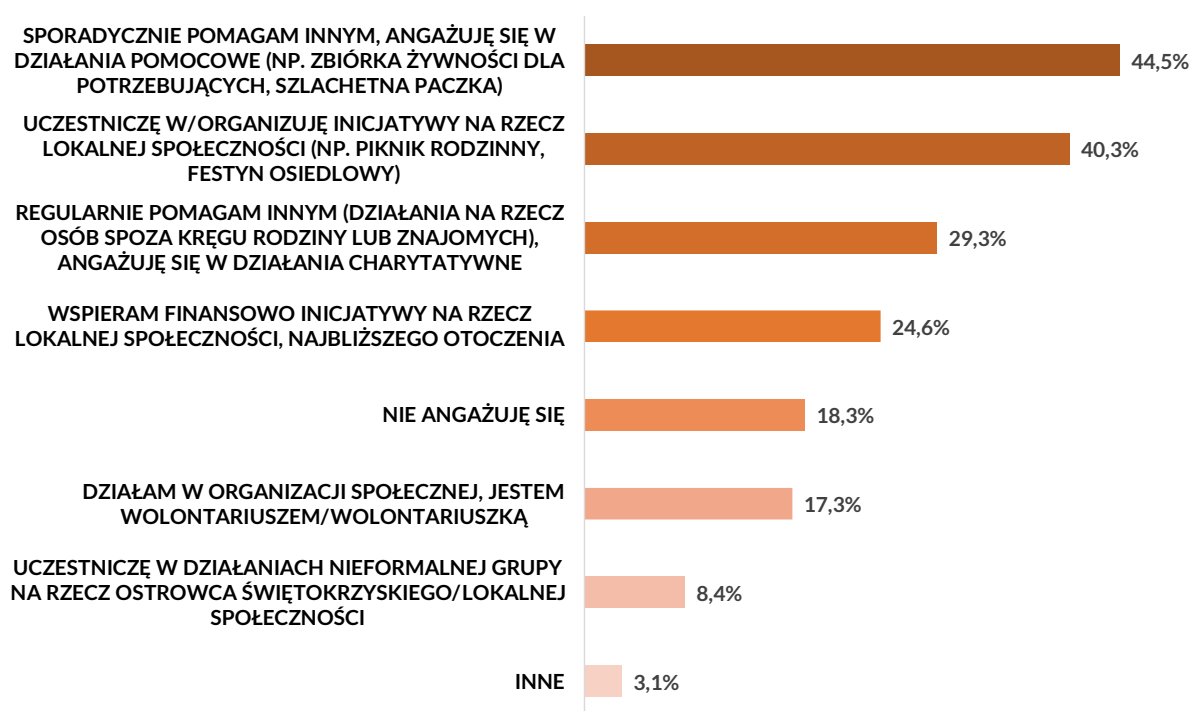
Wykres 2. Czy Pana(i) zdaniem mieszkańcy Ostrowca Świętokrzyskiego angażują się w sprawy miasta? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, n=191, 01-02.2023

Najczęściej realizowanymi przez badanych formami zaangażowania w sprawy lokalnej społeczności są **sporadyczna pomoc innym** (np. zbiórka żywności dla potrzebujących, udział w akacjach typu Szlachetna Paczka) oraz **udział lub organizacja inicjatyw na rzecz lokalnej społeczności** – aktywności te podejmuje 2/5 badanych. Niemal co trzeci respondent **regularnie pomaga innym** (działania na rzecz osób spoza kręgu rodziny lub znajomych), **angażuje się w działania charytatywne** (np. przy parafii, biorąc udział różnego rodzaju akcjach społecznych). Co czwarty ankietowany mieszkaniec **wspiera finansowo inicjatywy na rzecz lokalnej społeczności, najbliższego otoczenia**. Żadnego zaangażowania nie podejmuje niemal co piąty uczestnik badania, za najczęstszą przyczynę braku aktywności wskazując brak czasu.

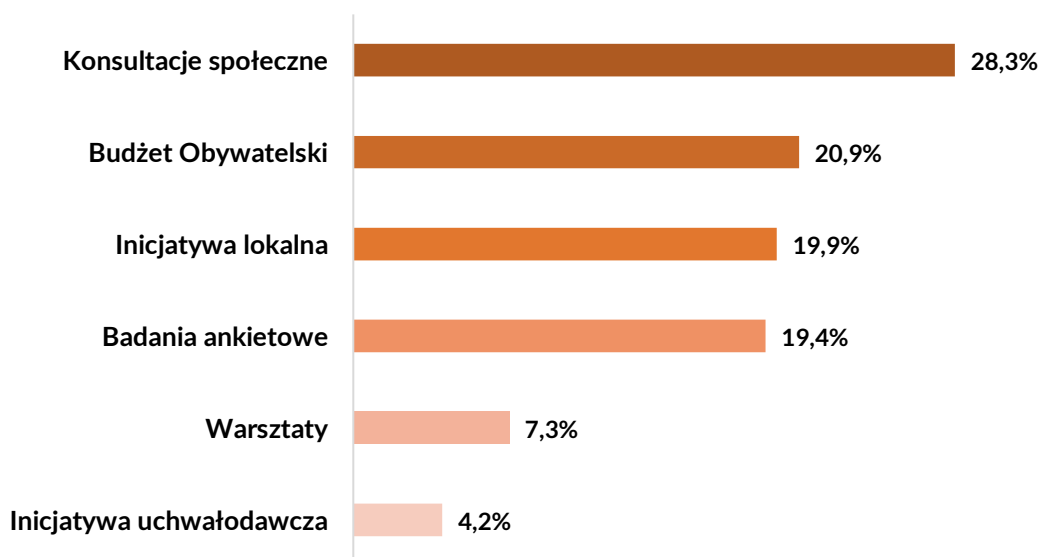
Wykres 3. W jaki sposób angażuje się Pan(i) w sprawy społeczności lokalnej, najbliższego otoczenia? (%)

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

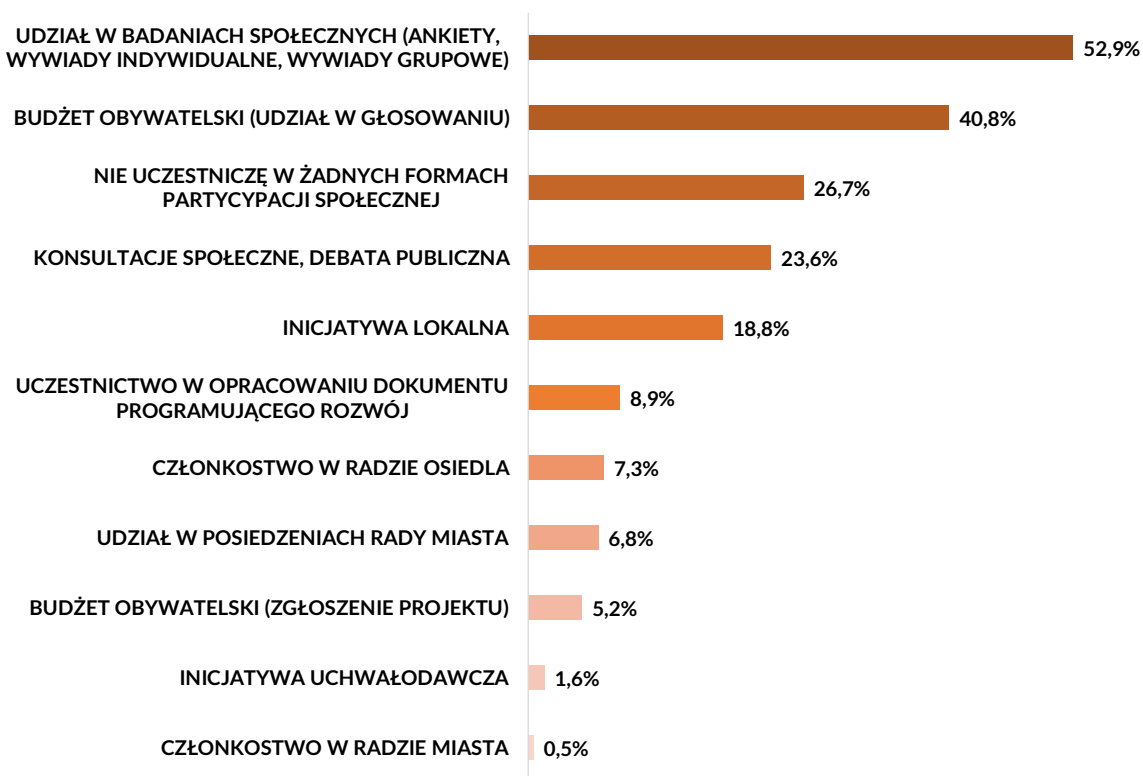
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, n=191, 01-02.2023

Za najskuteczniejszą formę partycypacji społecznej mieszkańcy uznają **konsultacje społeczne** (28,3%). Nieco mniejszą skuteczność przypisują Budżetowi Obywatelskiemu (20,9%), inicjatywie lokalnej (19,9%) oraz badaniom ankietowym (19,4%).

Wykres 4. Najskuteczniejsze w opinii mieszkańców formy partycypacji społecznej (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02.2023

Formą zaangażowania, w której **w ciągu ostatnich 3 lat uczestniczyło najwięcej osób** (52,9%), były różnego rodzaju **badania społeczne (ankiety, wywiady indywidualne, wywiady grupowe)**. Ponad 2/5 ankietowanych brało **udział w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego** (40,8%). W najskuteczniejszej, zdaniem badanych, formie zaangażowania – **konsultacjach społecznych** – uczestniczył niemal co czwarty respondent (23,6%). Ponad 1/4 ankietowanych (26,7%) nie uczestniczyła w żadnej formie partycypacji społecznej, za przyczynę najczęściej wskazując – podobnie jak w przypadku aktywności społecznej – **brak czasu** (51%). Warto jednak zauważyć, że **co czwarty** (23,5%) badany twierdzi, że **nie wie, w jaki sposób mógłby się zaangażować**, a **co piąty** (21,6%) **nie wie, gdzie szukać informacji na ten temat**. Można przypuszczać, że wskazuje to na niedostateczną promocję realizowanych w mieście działań partycypacyjnych.

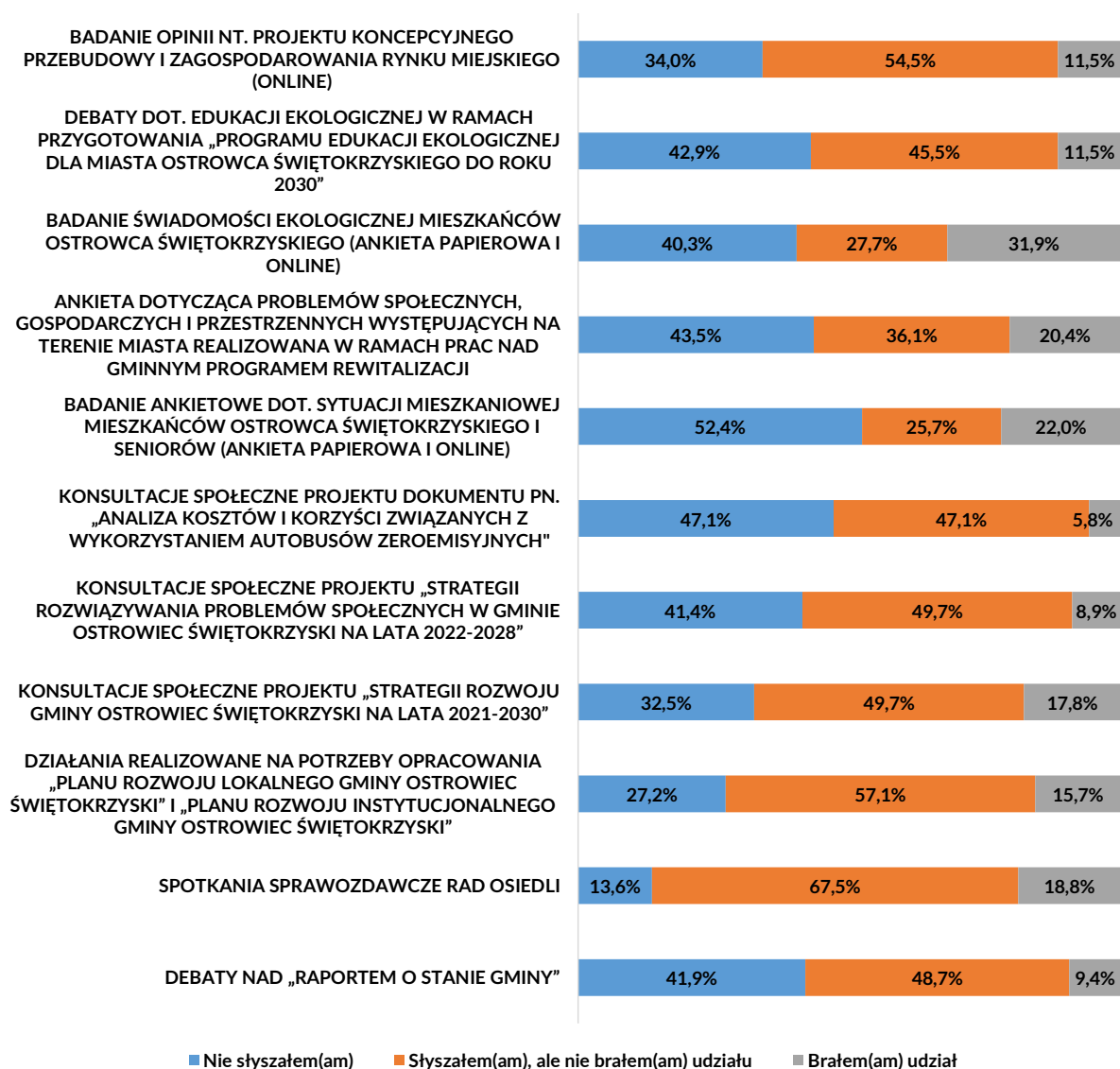
Wykres 5. W której z poniższych form partycypacji społecznej uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat?

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02.2023

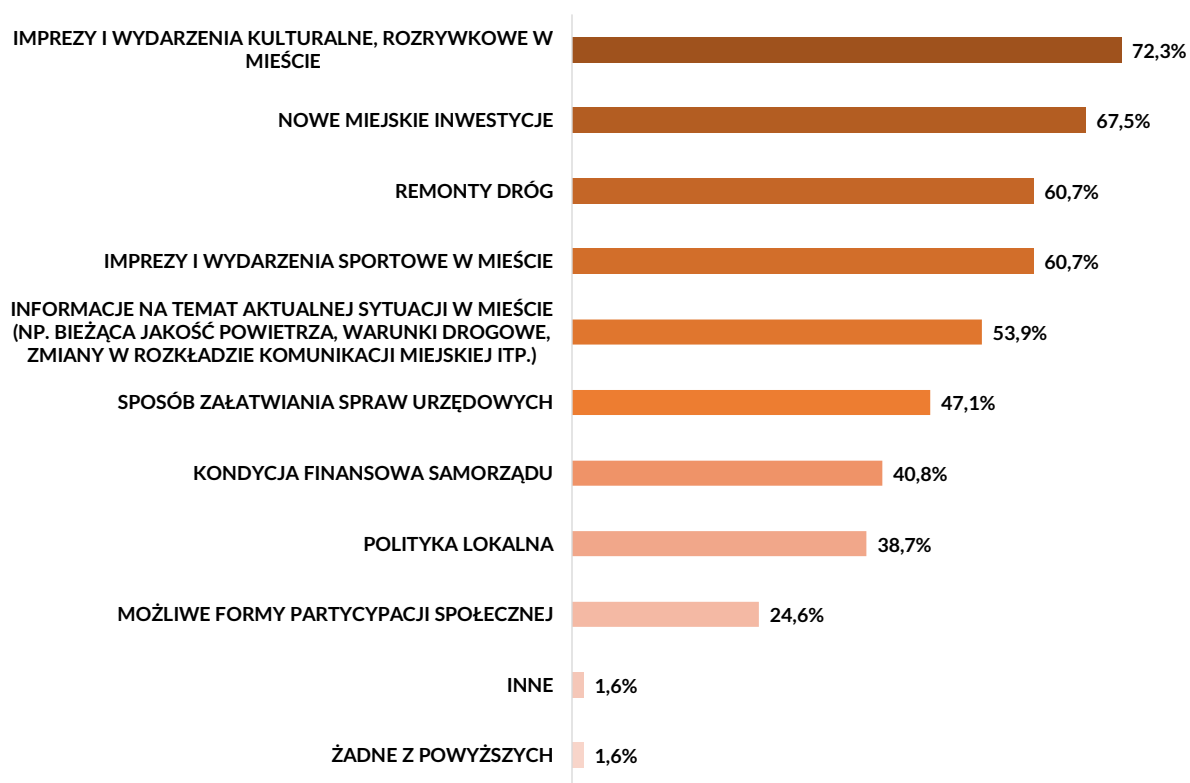
Z drugiej strony, wydaje się przeczyć temu rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwości zaangażowania się mieszkańców w sprawy Ostrowca Świętokrzyskiego w ciągu ostatnich 3 lat. Wynika z niego, że **większość osób słyszała niemal o wszystkich realizowanych formach partycypacji**. Jedynie o badaniu ankietowym dotyczącym sytuacji mieszkaniowej mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego i seniorów (ankieta papierowa i online) ponad połowa ankietowanych nie wiedziała. Pozostałe formy zaangażowania były znane mieszkańcom, najwięcej osób dowiedziało się o spotkaniach sprawozdawczych rad osiedli oraz działaniach realizowanych na potrzeby opracowania „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski” i „Planu Rozwoju Instytucjonalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski”. **Wiele osób jednak mimo wiedzy o organizowanych formach partycypacji nie wzięło w nich udziału.**

Wykres 6. O której z poniższych możliwości zaangażowania się mieszkańców w sprawy Ostrowca Świętokrzyskiego słyssał(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat, a w której brał(a) Pan(i) aktywny udział? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02 2023

Głównymi źródłami wiedzy na temat miasta są dla badanych mieszkańców **strona internetowa Urzędu Miasta** (68,1%), **lokalna prasa** (60,2%) i **rozgłoszenia radiowa** (57,6%) oraz **lokalne portale informacyjne** (56%). Najbardziej interesują ich informacje na temat imprez i wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych (72,3%) oraz sportowych (60,7%) realizowanych w mieście, nowych miejskich inwestycji (67,5%) i remontów dróg (60,7%).

Wykres 7. Jakie informacje na temat miasta Pana(ia) interesują?

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02 2023

2.1.1. Partycypacja młodzieży w Ostrowcu Świętokrzyskim

Ponad połowa (51,4%) młodzieży uważa, że młodzi ludzie w Ostrowcu Świętokrzyskim mają wpływ na sprawy miasta i lokalnej społeczności, przeciwne zdanie wyraziło 2/5 badanych. Większość (56,5%) twierdzi też, że młodzi ludzie chcą decydować o swoim otoczeniu. Mimo to **ostrowiecka młodzież** w większości (56,6%) deklaruje, że **nie interesuje się sprawami miasta i lokalnej społeczności**. Może to wynikać z faktu, że młodzi ostrowczanie nie wiążą swojej przyszłości z Ostrowcem Świętokrzyskim. Uważają również, że aktywny udział w życiu publicznym nie jest obowiązkiem ludzi młodych (50,8%). Wśród możliwych sposobów współdecydowania o ważnych dla miasta sprawach młodzież najczęściej wskazywała **wyrażanie opinii w badaniach, ankietach** (45,0%), **aktywność na rzecz lokalnej społeczności (akcje charytatywne, wolontariat)**, **uczestnictwo w wydarzeniach miejskich** (44,9%) oraz **udział w wyborach** (41,2%). Jednocześnie co piąty ankietowany uznał, że nie wie, w jaki sposób może to robić, a co dziesiąty uznał nawet, że nie ma takiej możliwości.

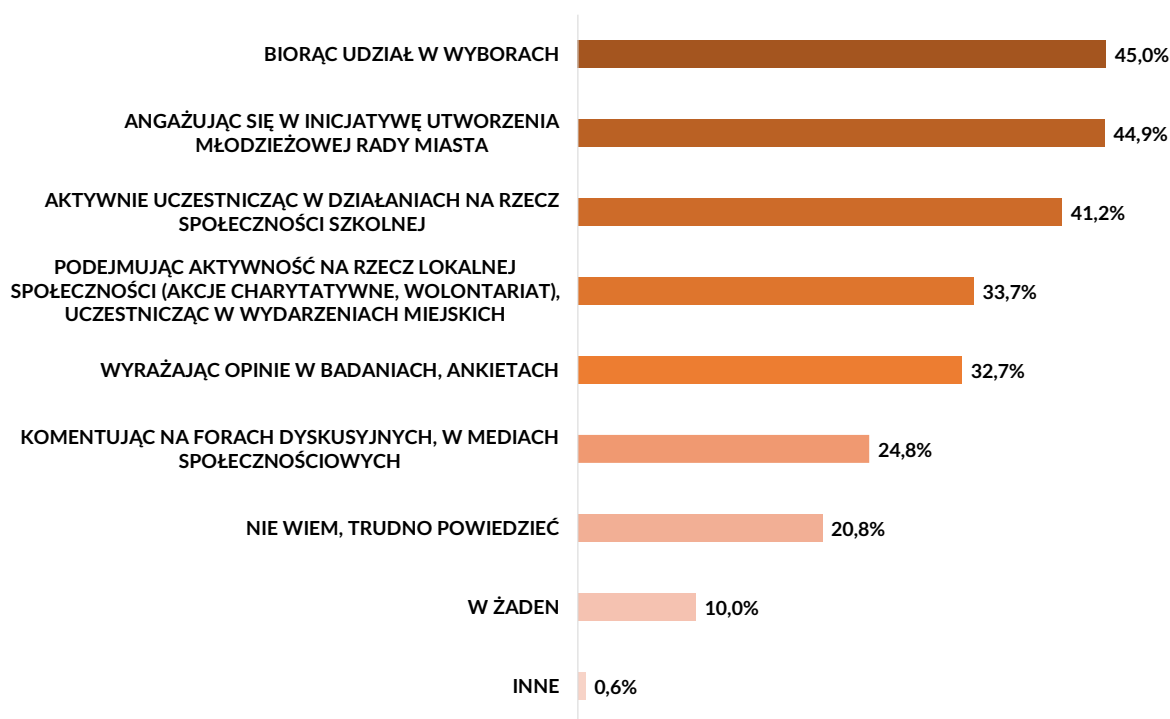
Co trzeci respondent jako sposób współdecydowania o sprawach Ostrowca Świętokrzyskiego wskazał zaangażowanie w inicjatywę utworzenia Młodzieżowej Rady Miasta (MRM). Prace nad jej powołaniem prowadzone były w trakcie realizacji niniejszych badań, co mogło mieć wpływ na wybór tej odpowiedzi przez wielu respondentów.

Proces utworzenia MRM uwzględni szereg działań, które mają przygotować i zachęcić młodych ludzi do tej aktywności na rzecz miasta. W jego ramach odbyła się seria spotkań informacyjnych w każdej ze szkół. Następnie zorganizowane zostały warsztaty, w które

zaangażowało się ponad 330 uczniów. Cykl debat oxfordzkich, konferencji prasowych z udziałem Prezydenta Miasta i pracowników UM oraz spotkań informacyjnych posłużył do nauki sztuki komunikacji i dyskusji. Inspiracją dla młodych miały być również spotkania z ciekawymi ludźmi pochodzącymi z Ostrowca Świętokrzyskiego.

Zaangażowanie młodzieży w proces powołania Młodzieżowej Rady Miasta pokazuje, że młodzi ostrowczanie chcą mieć wpływ na swoje otoczenie, co stanowi potencjał warty wykorzystania. Bardzo ważnym zadaniem stojącym przed samorządem będzie jednak umożliwienie MRM zajmowania się sprawami, które bezpośrednio dotyczą młodych ludzi, bez konieczności angażowania się w kwestie dla nich nieistotne lub niezrozumiałe. Konieczne jest również odpowiednie wsparcie młodzieży w realizacji tego zadania poprzez wyznaczenie dorosłych opiekunów, którzy będą animować ich aktywność i wspierać w sytuacjach problemowych. Warunkiem sukcesu tej formy aktywności młodzieży będzie także zaufanie i partnerskie relacje.

Wykres 8. W jaki sposób, Twoim zdaniem, możesz współdecydować o sprawach Ostrowca Świętokrzyskiego? (%)

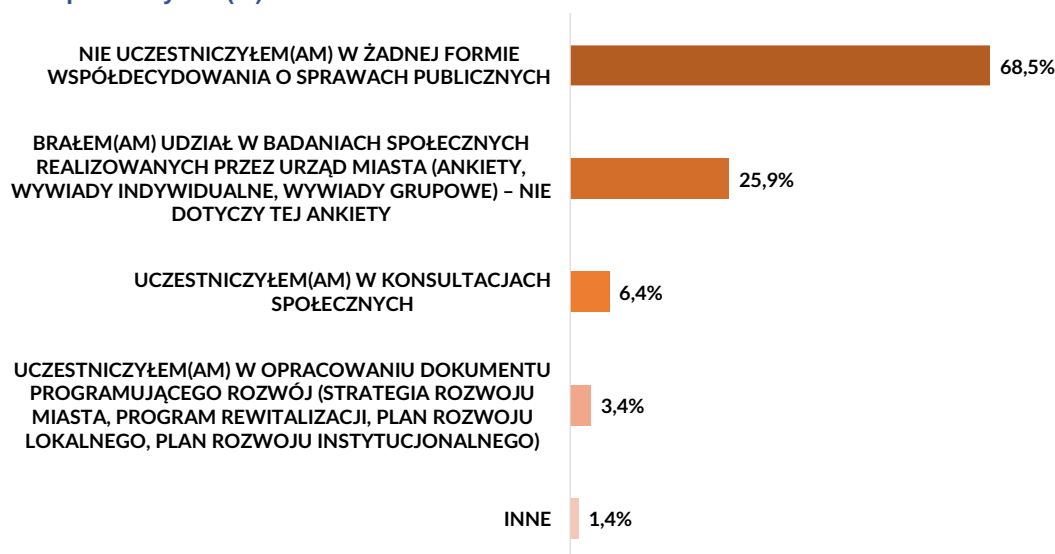
* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

Zapytani o konkretne formy partycypacji społecznej organizowane w mieście w ciągu ostatnich 3 lat, młodzi ludzie najczęściej (68,5%) wskazywali, że **nie uczestniczyli w żadnej z wymienionych możliwości współdecydowania o sprawach publicznych**. W badaniach społecznych, które młodzież najczęściej wymieniała wśród możliwych form zaangażowania, wziął udział co czwarty (25,9%) respondent. Obserwowany niski poziom włączenia się

w konsultacje społeczne może wynikać z tego, że uprawnione do udziału w nich, zgodnie ze statutem gminy⁵, są tylko osoby pełnoletnie⁶.

Wykres 9. Czy w ciągu ostatnich 3 lat uczestniczyłeś(aś) w którejś z poniższych form współdecydowania o sprawach publicznych? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

Istotny przejaw aktywności stanowi również zaangażowanie społeczne. Niemal połowa (46,5%) badanych ocenia ostrowiecką młodzież jako bierną, niechętnie angażującą się w działania na rzecz najbliższego otoczenia. Jednak **większość z nich deklaruje, że angażuje się społecznie**. Ich aktywność najczęściej polega na udziale w konkretnej akcji, np. Szlachetna Paczka (30,7%), uczestnictwie lub organizacji inicjatyw na rzecz szkoły, lokalnej społeczności, np. piknik rodzinny, festyn osiedlowy, festiwal muzyczny (19,0%), jak również działalności wolontariackiej w organizacji społecznej (18,7%).

⁵ Uchwała nr LVI/600/2006 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 25 lipca 2006 r. w sprawie Statutu Gminy Ostrowiec Świętokrzyski.

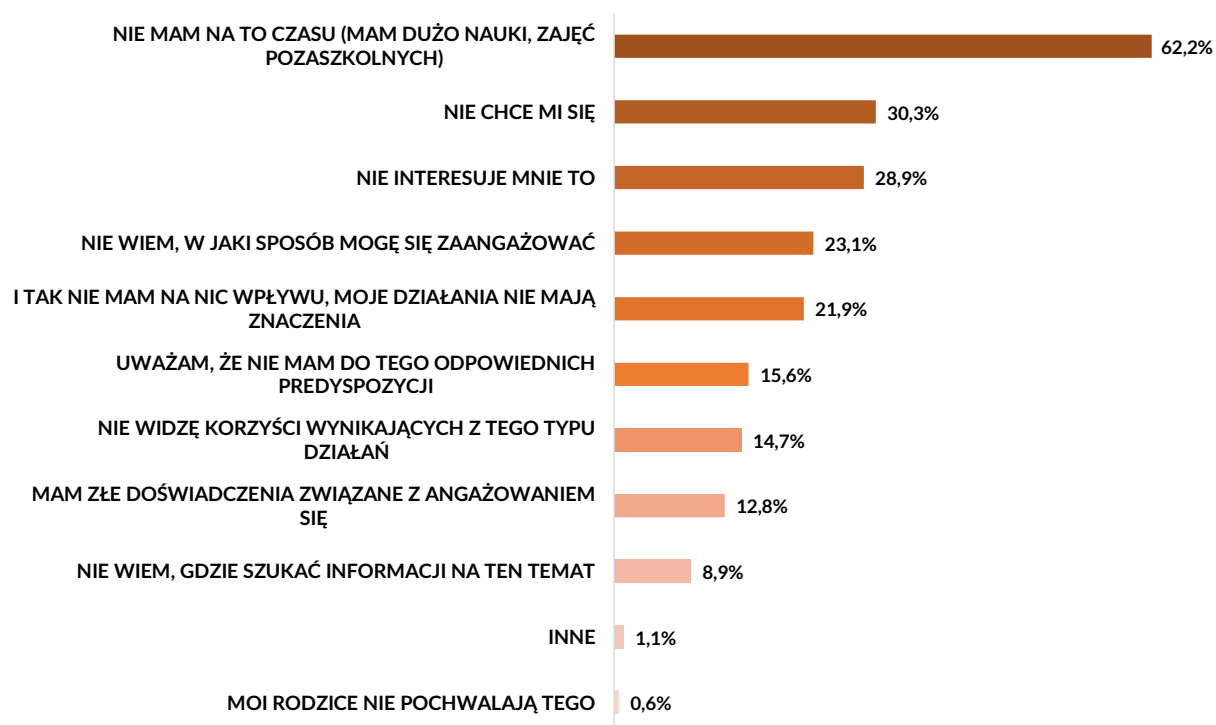
⁶ Patrz: podrozdział 2.1.4, Konsultacje społeczne, s. 31.

Wykres 10. W jaki sposób angażujesz się społecznie (np. w szkole, w lokalnej społeczności, na osiedlu)? (%)

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

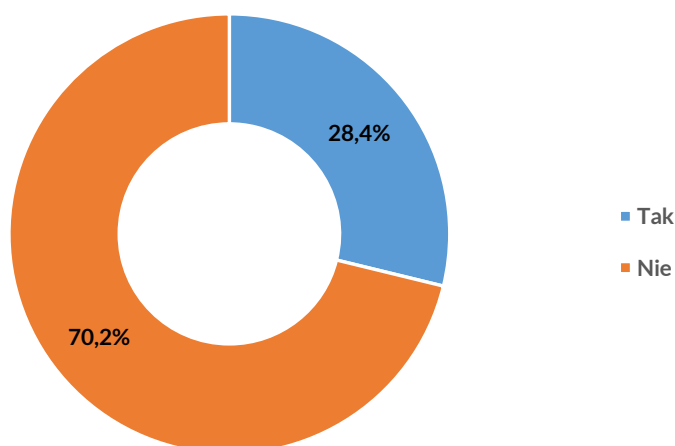
Żadnej aktywności społecznej nie podejmuje natomiast 45% młodzieży. Najczęściej wskazywaną przez nich przyczyną jest brak czasu spowodowany nadmiarem nauki i zajęciami pozaszkolnymi (62,2%). Niemal co trzeci respondent nie ma na to ochoty (30,3%) lub wykazuje brak zainteresowania tego typu aktywnością (28,9%).

Wykres 11. Jeśli się nie angażujesz, wskaż dlaczego (%)

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

Zdecydowana większość (70,2%) osób, które obecnie nie podejmują aktywności na rzecz szkoły czy lokalnej społeczności, w przyszłości nadal nie zamierza tego robić. Może to utrudnić działania podejmowane przez samorząd w celu zaangażowania młodzieży w sprawy miasta.

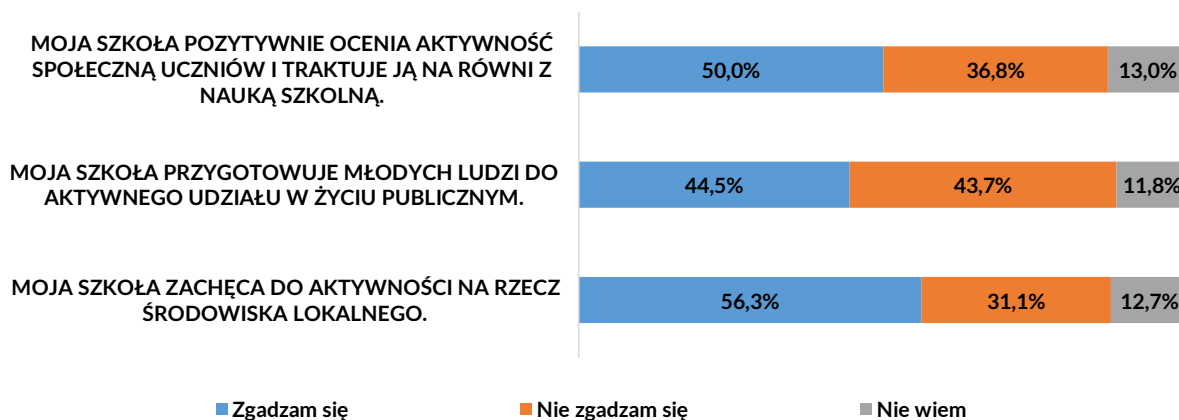
Wykres 12. Czy chciał(a)byś zaangażować się w sprawy szkoły i/lub lokalnej społeczności w przyszłości?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

Inspiracji do zmiany nastawienia mogą dostarczyć młodym ludziom otaczający ich dorośli, którzy pełnią ważną rolę w kształtowaniu ich postaw. Środowisko szkolne raczej pozytywnie wpływa na zaangażowanie młodzieży. Większość młodych ludzi (56,3%) uważa, że **szkoła**

zachęca ich do aktywności na rzecz środowiska lokalnego, połowa zauważa też, że ich szkoła pozytywnie ocenia aktywność społeczną uczniów i traktuje ją na równi z nauką szkolną.

Wykres 13. Oceń, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami – szkoła (%)

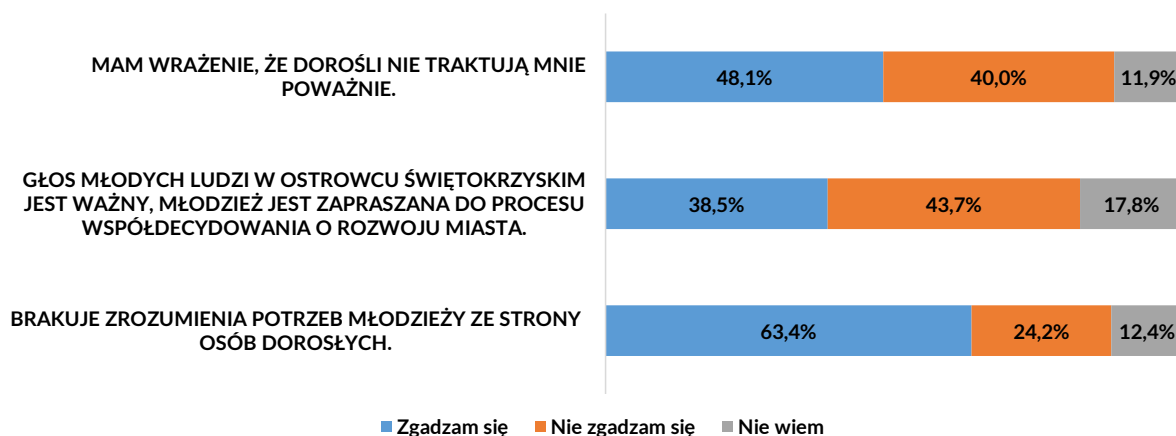

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

Przygotowanie młodych ludzi do aktywnego udziału w życiu publicznym w szkołach młodzieży oceniane jest неодноznacznie. Niemal tyle samo badanych jest zdania, że ich szkoła nie wywiązuje się z tego obowiązku, co twierdzi, że działania szkoły są wystarczające.

Większość młodych ludzi uważa, że **dorośli nie rozumieją ich potrzeb** (63,4%). Blisko połowa badanych ma wrażenie, że dorośli nie traktują ich poważnie (48,1%), przeciwnego zdania jest 2/5 ankietowanych.

Wykres 14. Oceń, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami – dorośli (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, n=798, 01-02.2023

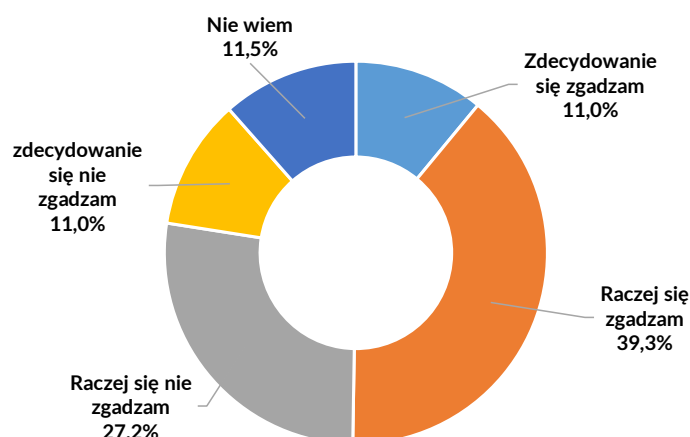
2.1.2. Odpowiedzialność trzeciego sektora za sprawy miasta

W Ostrowcu Świętokrzyskim w Rejestrze Stowarzyszeń (KRS) znajduje się ponad 200 podmiotów⁷. Należy przy tym pamiętać, że nie wszystkie organizacje pozarządowe podlegają obowiązkowi wpisu do KRS. Jednocześnie nie wszystkie podmioty znajdujące się w rejestrze można uznać za aktywne. W skali ogólnopolskiej, według szacunków GUS, zaledwie połowa zarejestrowanych organizacji rzeczywiście prowadzi swoją działalność⁸.

W celu identyfikacji podmiotów trzeciego sektora wyrażających chęć współpracy z miastem Ostrowiec Świętokrzyski prowadzi **Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych**. By zostać uwzględnioną w wykazie, organizacja powinna zgłosić akces, wypełniając specjalny formularz i składając go w Urzędzie Miasta. Obecnie w bazie tej znajduje się 88 podmiotów⁹. Część z nich realizuje zadania publiczne w ramach Programu współpracy Gminy Ostrowiec Świętokrzyski z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

W ocenie połowy (50,3%) mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego sektor pozarządowy w mieście nie jest dobrze rozwinięty i niedostatecznie działa na rzecz lokalnej społeczności, blisko 2/5 badanych (38,2%) wyraziło przeciwną opinię.

Wykres 15. Ocena stwierdzenia: Sektor pozarządowy w Ostrowcu Świętokrzyskim nie jest dobrze rozwinięty i nie działa aktywnie na rzecz lokalnej społeczności (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, n=191, 01-02.2023

Sami **przedstawiciele NGO oceniają sektor pozarządowy w Ostrowcu Świętokrzyskim jako zaangażowany**, chociaż zauważają, że aktywne są tylko niektóre organizacje.

Badane organizacje pozarządowe w większości deklarują, że **czują się odpowiedzialne za sprawy miasta**. Siłę wpływu realizowanych działań na sytuację w Ostrowcu Świętokrzyskim oceniają jednak różnie – połowa uważa, że jest on mały lub nie ma go w ogóle, tyle samo

⁷ Źródło: Krajowy Rejestr Sądowy, Rejestr Stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji, ZOZ, <https://ekrs.ms.gov.pl/> (dostęp: 10.02.2023).

⁸ Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2020 r. - wyniki wstępne, GUS, 21.12.2021 [za:] Fakty o NGO, Liczba NGO w Polsce, 01.02.2022, <https://fakty.ngo.pl/fakt/liczba-ngo-w-polsce> (dostęp: 10.02.2023).

⁹ Stan na 10.02.2023. Źródło: UM, Bank organizacji pozarządowych, <https://um.ostrowiec.pl/bank-organizacji-pozarządowych.html> (dostęp: 10.02.2023).

organizacji uznało, że realizowane przez nie działania znacząco oddziałują na sprawy miasta. Przedstawiciele trzeciego sektora zapytani o formy partycypacji społecznej, w których brali udział w ciągu ostatnich 3 lat, najczęściej wskazywali **konsultacje społeczne programu współpracy z organizacjami pozarządowymi, badania społeczne oraz debaty i warsztaty realizowane przez Urząd Miasta**, a także **konsultacje społeczne dokumentów programujących rozwój miasta** (np. Strategia rozwoju, Plan rozwoju lokalnego, Program rewitalizacji itp.).

Docenić należy fakt, że **Miasto chce współpracować z trzecim sektorem długofalowo**, czego dowodem jest przygotowanie Wieloletniego Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi na lata 2023-2032, stanowiącego dokument dla samorządu nieobligatoryjny¹⁰. Miasto dostrzega również istotną rolę ekonomii społecznej jako narzędzia tworzenia aktywnej polityki społecznej. Z tego względu realizuje Program Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gminie Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2022-2025¹¹, którego celem jest rozwój, wspieranie i upowszechnianie ekonomii społecznej. Dobrą tradycją są ponadto coroczne spotkania Prezydenta Miasta z przedstawicielami NGO.

Co więcej, w ramach Centrum Rozwoju Lokalnego (CRL) działa Centrum Wsparcia Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (CWIS-E). Pełni ono rolę inkubatora dla organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, a także osób zamierzających prowadzić działalność w sektorze ekonomii społecznej, udzielając im wsparcia w zakresie poradnictwa (m.in. prawnego, dotyczącego księgowości i spraw kadrowych czy też pozyskiwania środków zewnętrznych), szkoleń, seminariów i spotkań informacyjnych. Dodatkowo w ramach Centrum Aktywności Obywatelskiej (CAO) organizacje pozarządowe mają możliwość skorzystania z zaplecza techniczno-lokalowego¹².

Obecnie z pomieszczeń CAO na stałe korzysta 21 podmiotów¹³, w tym 18 to organizacje pozarządowe i podmioty prowadzące działalność edukacyjną oraz działalność w zakresie aktywności obywatelskiej, a 3 to podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie edukacji. Wszystkie są beneficjentami Programu Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gminie Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2022-2025. Z kolei stałą współpracę z CWIS-E podejmuje 15 NGO. Są to głównie podmioty korzystające z usług CAO. Regularnie uczestniczą one w spotkaniach i szkoleniach informacyjnych organizowanych przez CRL.

Z badań przeprowadzonych wśród przedstawicieli trzeciego sektora wynika, że **współpracę między NGO a Urzędem Miasta można ocenić jako owocną**. Przedstawiciele organizacji doceniają jakość, szybkość i skuteczność informowania NGO przez miasto o ważnych sprawach, zarówno w ramach bezpośredniego kontaktu z pracownikami, jak i w formie udostępnianych materiałów informacyjnych. Ich zdaniem miasto wspiera realizowane przez

¹⁰ W styczniu 2023 roku prowadzone były konsultacje społeczne projektu dokumentu. Źródło: <https://um.ostrowiec.pl/aktualnosci/zaproszenie-do-konsultacji-dla-organizacji-pozarządowych.html> (dostęp: 24.01.2023).

¹¹ Uchwała Nr LV/149/2021 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 13 grudnia 2021 r. w sprawie uchwalenia Programu Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gminie Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2022-2025.

¹² Centrum Wspierania Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych w Ostrowcu Świętokrzyskim, <https://crl.ostrowiec.pl/organizacje-pozarządowe/centrum-wspierania-inicjatyw-społeczno-ekonomicznych-w-ostrowcu-swiętokrzyskim/> (dostęp: 10.02.2023).

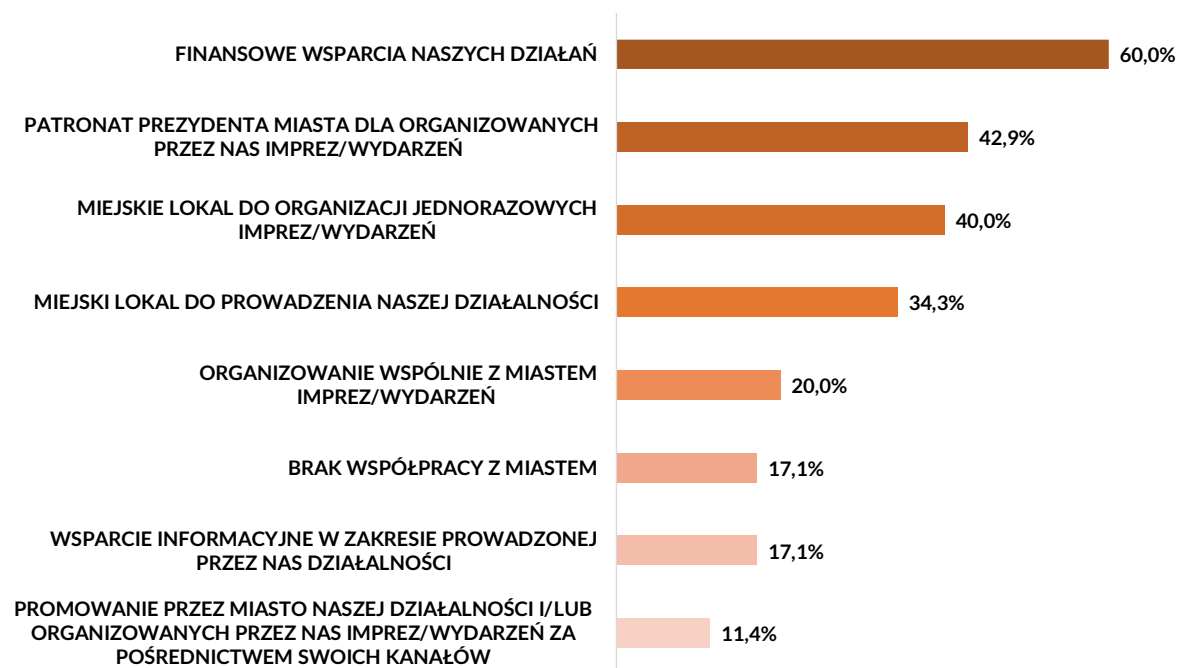
¹³ Podmioty działające w Centrum Aktywności Obywatelskiej, Ostrowiec Świętokrzyski, ul. H. Sienkiewicza 70, <https://crl.ostrowiec.pl/organizacje-pozarządowe/centrum-aktywnosci-obywatelskiej/> (dostęp: 10.02.2023).

NGO działania na rzecz lokalnej społeczności i zaprasza do współpracy przy organizacji imprez i wydarzeń. Czują się oni również zapraszani do dyskusji o sprawach istotnych dla rozwoju miasta, doceniają otwartość pracowników UM na zgłaszane przez siebie pomysły, jednak zauważają, że nie zawsze ich opinie są uwzględniane.

Najczęstszą formę współpracy pomiędzy miastem a przedstawicielami trzeciego sektora stanowi **korzystanie z finansowego wsparcia na realizację działań**. Choć korzysta z niego znaczna część badanych NGO, to oceniają je one niejednoznacznie – dla jednych jest ono wystarczające, dla innych zbyt małe. Z danych za 2022 r. wynika, że na realizację zadań na rzecz mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego przeznaczył kwotę ponad 2,5 mln zł¹⁴. Podpisane zostały 54 umowy na prowadzenie działań w tym zakresie. Dla porównania, w latach 2020-2021 ich liczba była znacznie mniejsza (odpowiednio: 40 i 43 umowy), co miało związek z pandemią COVID-19.

Wśród form współpracy z Miastem oprócz wsparcia finansowego NGO wskazywały również **korzystanie z Patronatu Prezydenta Miasta dla organizowanych imprez/wydarzeń**, jak również **z miejskiego lokalu do ich realizacji oraz do prowadzenia bieżącej działalności organizacji**. Rzadziej wsparcie związane było z promowaniem przez Miasto działalności NGO lub organizowanych przez nie imprez/wydarzeń oraz wspólnym ich realizowaniem. Przedstawiciele trzeciego sektora rzadko też korzystali ze wsparcia informacyjnego ze strony Miasta w zakresie prowadzonej działalności.

Wykres 16. Formy współpracy z Gminą Ostrowiec Świętokrzyski podejmowane przez NGO w ciągu ostatnich 3 lat (%)

* procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

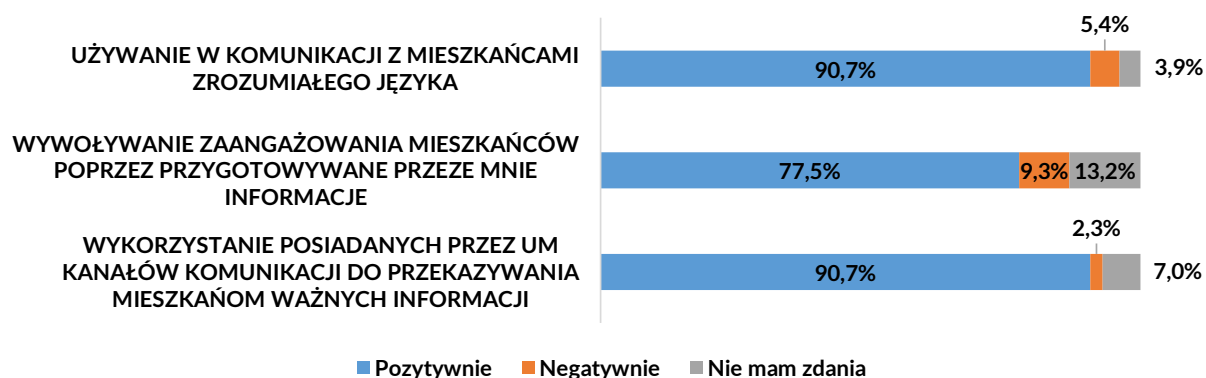
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród organizacji pozarządowych, 01-02 2023

¹⁴ Uchwała Nr LIII/111/2021 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 29 października 2021 r. w sprawie Programu współpracy Gminy Ostrowiec Świętokrzyski z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2022.

2.1.3. Dojrzałość poziomu partycypacji społecznej w ocenie pracowników samorządowych

Informowanie jest uznawane za podstawę procesów partycypacji. Dlatego też pracowników Urzędu Miasta zapytano o ich stosunek i przygotowanie do przekazywania informacji przedstawicielom lokalnej społeczności. Badani deklarują (89,1%), że chętnie dzielą się prywatnie z osobami z najbliższego otoczenia informacjami o ważnych sprawach toczących się w mieście, o których wiedzą dzięki swojej pracy. Czują się również **dobrze przygotowani do przekazywania mieszkańcom ważnych informacji przy wykorzystaniu posiadanych przez samorząd kanałów komunikacji** (90,7%) oraz **używania w komunikacji z mieszkańcami prostego, zrozumiałego języka** (90,7%). Trudniej było im ocenić, czy przygotowane przez nich informacje wpływają na zaangażowanie mieszkańców, choć większość badanych uważa, że wywołują one aktywność lokalnej społeczności.

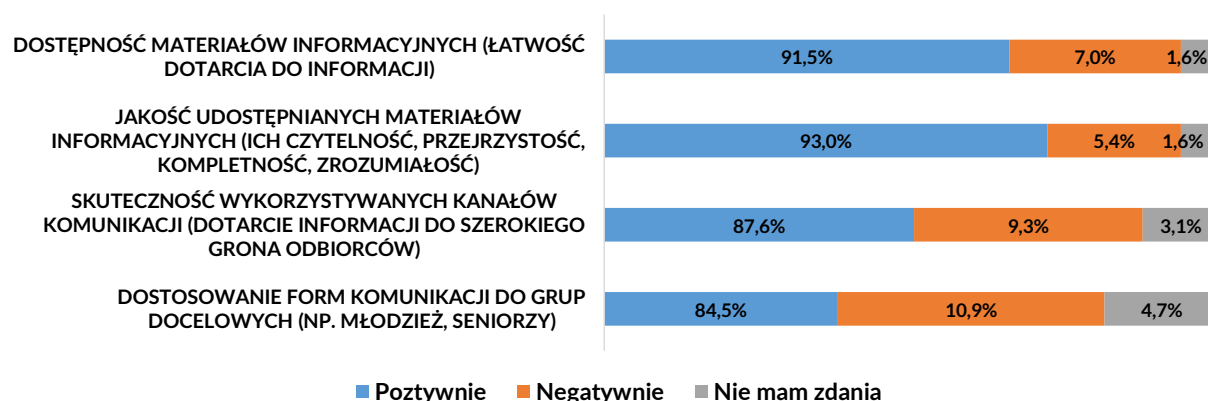
Wykres 17. Ocena przygotowania (wynikającego z doświadczenia, szkoleń, regulacji wewnątrz Urzędu/jednostki) pracowników UM do informowania mieszkańców (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

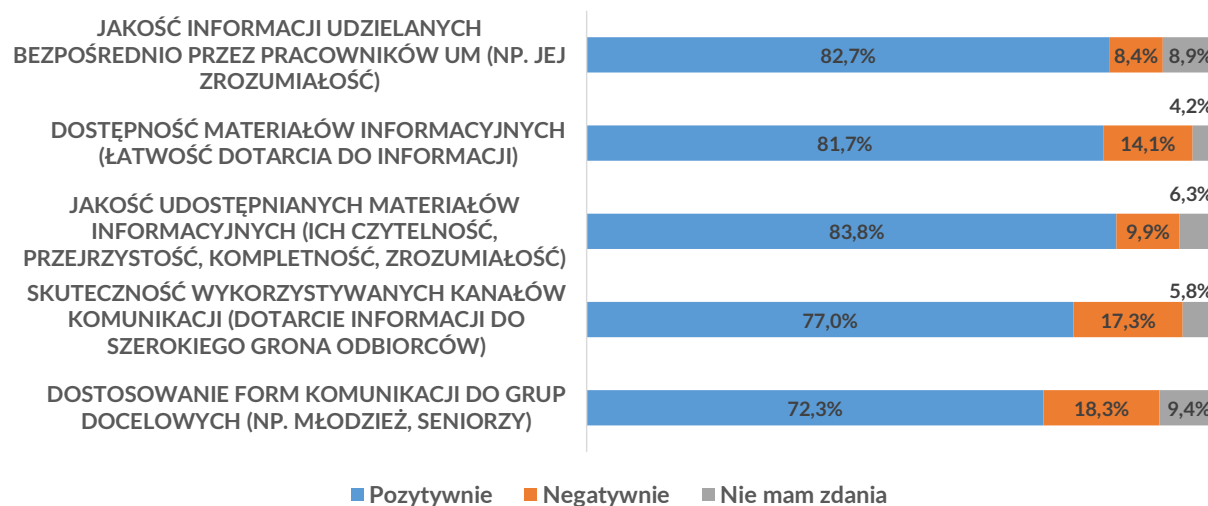
Transparentność warunkuje możliwość realizacji pozostałych zasad dobrego rządzenia, w tym prowadzenie partycypacji rozumianej jako włączanie obywateli w podejmowanie decyzji przez rządzących. Wyrazem transparentności jest sposób i zasięg informowania o sprawach miasta wszystkich interesariuszy.

Proces informowania mieszkańców przez Gminę o ważnych dla nich sprawach pracownicy UM oceniają pozytywnie. W ich opinii **udostępniane materiały informacyjne są czytelne, przejrzyste, zrozumiałe** (93%) i **łatwo do nich dotrzeć** (91,5%). Nieco gorzej badani ocenili dostosowanie form komunikacji do grup docelowych i skuteczność dotarcia informacji do szerokiego grona odbiorców.

Wykres 18. Jak ocenia Pan(i) poniższe aspekty informowania mieszkańców przez Gminę Ostrowiec Świętokrzyski?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

Opinie te są spójne z oceną **mieszkańców**, którzy, ogólnie rzecz biorąc, **pozytywnie oceniają komunikację Urzędu Miasta z lokalną społecznością**. Doceniają zarówno łatwość dotarcia do informacji (81,7% odpowiedzi pozytywnych), jak i jakość udostępnianych materiałów informacyjnych (83,8%) oraz informacji udzielanych bezpośrednio przez pracowników samorządowych (82,7%). Podobnie jak pracownicy samorządowi, mieszkańcy najczęściej opinii krytycznych wyrazili wobec dostosowania form komunikacji do grup docelowych (18,3% odpowiedzi negatywnych) oraz bezpośrednio związanej z nią skuteczności wykorzystywanych kanałów komunikacji (17,3%).

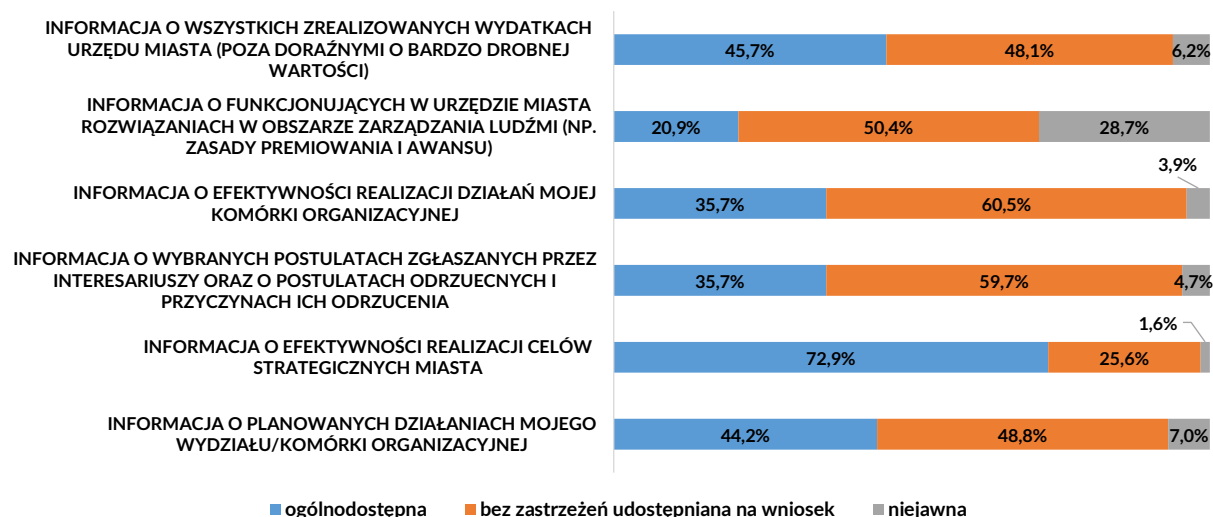
Wykres 19. Jak ocenia Pan(i) poniższe aspekty komunikacji Urzędu Miasta w Ostrowcu Świętokrzyskim z mieszkańcami? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02.2023

Postawy pracowników samorządowych wobec udostępniania informacji mieszkańcom różnią się w zależności od tego, czego ma ona dotyczyć. Większość badanych (72,9%) uważa, że **informacja o efektywności realizacji celów strategicznych miasta powinna być ogólnodostępna**. Informacje o wybranych postulatach zgłaszanych przez interesariuszy oraz o postulatach odrzuconych i przyczynach ich odrzucenia, jak również dane na temat efektywności realizacji działań danej komórki organizacyjnej UM powinny być zdaniem

większości ankietowanych bez zastrzeżeń udostępniane na wniosek. Niemal co trzeci badany (28,7%) uważa, że informacja o funkcjonujących w Urzędzie Miasta rozwiązaniach w obszarze zarządzania ludźmi (np. zasady premiowania i awansu) powinna być niejawną. Niejednoznacznie pracownicy samorządowi ocenili udostępnianie informacji o planowanych działaniach ich wydziału/komórki organizacyjnej oraz o wszystkich zrealizowanych wydatkach Urzędu Miasta (poza doraźnymi o bardzo drobnej wartości) – niemal tyle samo osób twierdzi, że powinny być one ogólnodostępne co wyraża opinię, że powinny być udostępniane na wniosek.

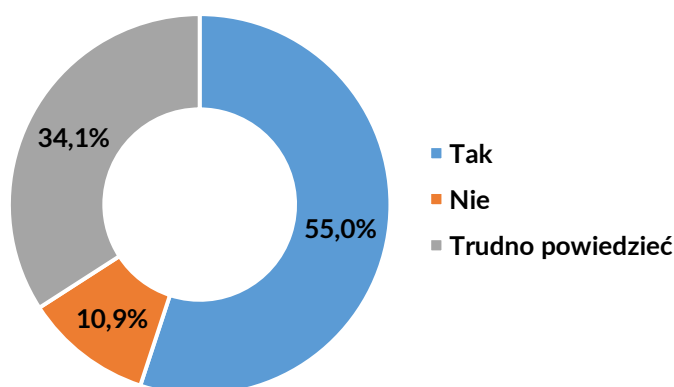
Wykres 20. Stosunek pracowników samorządowych do udostępniania wybranych informacji (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

Ponad połowa badanych (55,0%) pracowników UM twierdzi, że ich komórka organizacyjna włącza mieszkańców w procesy, które realizuje. Co ciekawe, aż co trzeci badany (34,1%) nie wie, czy jego wydział prowadzi działania partycypacyjne.

Wykres 21. Czy Pana(i) komórka organizacyjna włącza mieszkańców w procesy, które Państwo realizujecie? (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

Większość ankietowanych **uczestniczy w działaniach partycypacyjnych organizowanych w Gminie wtedy, gdy omawiane zagadnienia ich dotyczą i mogą wnieść wkład w dyskusję** (58,9%). Co czwarty (24,0%) nie bierze udziału w żadnych działaniach partycypacyjnych.

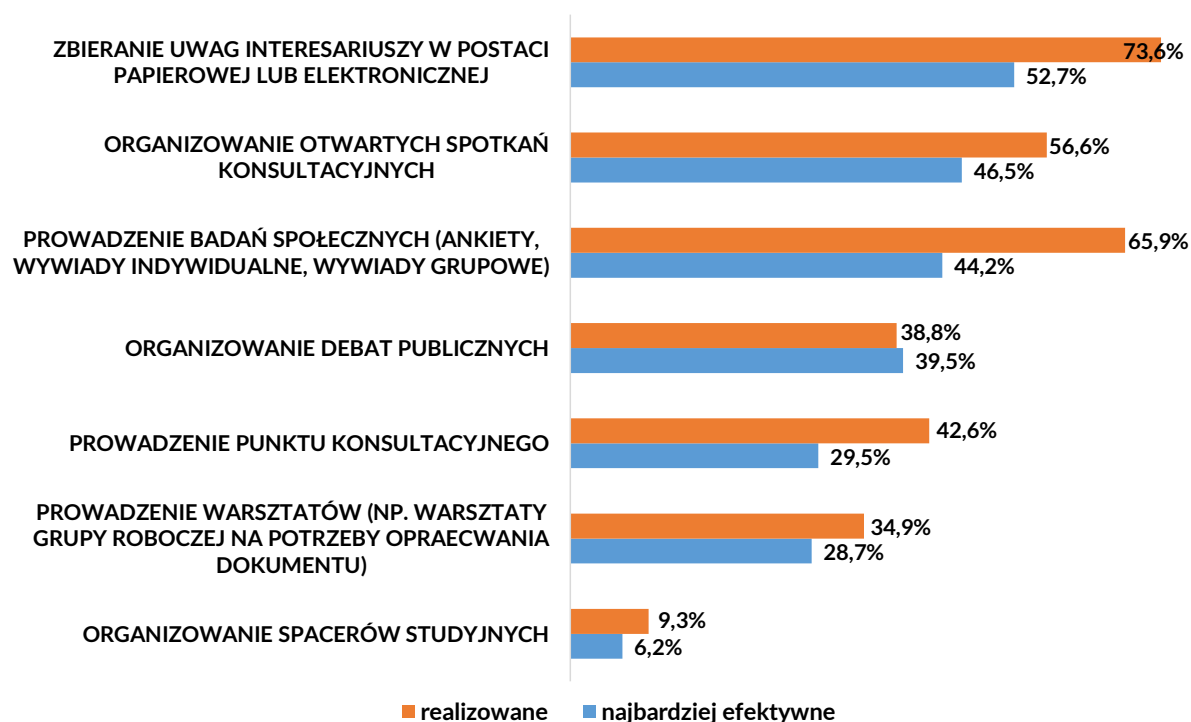
Pracownicy samorządowi są zgodni co do tego, że **powinno się angażować mieszkańców i innych interesariuszy w sprawy Ostrowca Świętokrzyskiego**, choć połowa (51,2%) uważa, że warto włączać ich w możliwie jak najwięcej spraw dotyczących miasta, a 2/5 twierdzi, że powinno się ich włączać tylko w sprawy, które ich bezpośrednio dotyczą.

Wśród najczęściej wskazywanych przez badanych form zaangażowania mieszkańców realizowanych w Gminie znalazły się:

- zbieranie uwag interesariuszy w postaci papierowej lub elektronicznej (73,6%);
- prowadzenie badań społecznych (ankiety, wywiady indywidualne, wywiady grupowe) (65,9%);
- organizowanie otwartych spotkań konsultacyjnych (56,6%).

Można zatem przypuszczać, że są to formy partycypacji najczęściej wykorzystywane do angażowania mieszkańców przez Gminę. Są one również uznawane przez pracowników samorządowych za najskuteczniejsze.

Wykres 22. Realizowane w Gminie formy zaangażowania mieszkańców i najbardziej efektywne spośród nich w ocenie pracowników samorządowych (%)

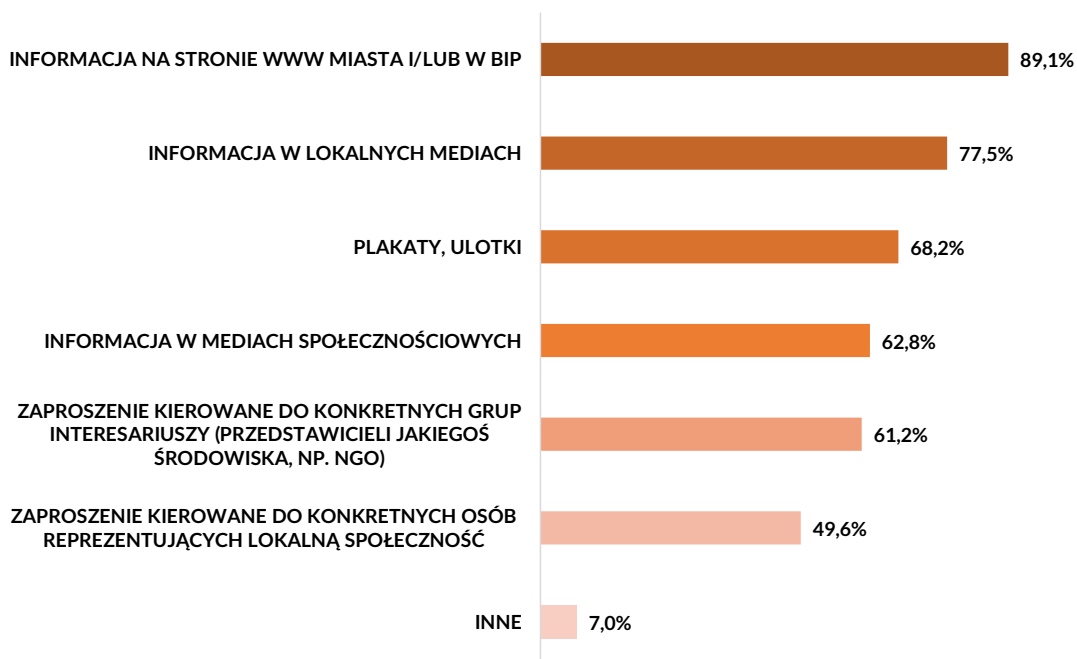

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

Na aktywne włączenie mieszkańców w działania partycypacyjne wpływ ma prowadzenie odpowiednich działań promocyjnych. Badani pracownicy samorządowi wśród form zapraszania interesariuszy do zaangażowania się, które wykorzystuje Urząd Miasta, najczęściej wskazywali **umieszczenie informacji na stronie www miasta i/lub w BIP (89,1%), ogłoszenie w lokalnych mediach (77,5%), w formie plakatów/ulotek (68,2%), informowanie za pośrednictwem mediów społecznościowych (62,8%)**. Nieco rzadziej wskazywaną przez nich metodą było kierowanie zaproszeń do konkretnych grup interesariuszy (49,6%). Wysoki udział wskazań każdej z form wskazuje na różnorodność

stosowanych przez Urząd Miasta metod informowania, co zwiększa skuteczność dotarcia informacji do szerokiego grona odbiorców.

Wykres 23. Wykorzystywane przez Gminę formy promocji działań partycypacyjnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

Głównym problemem, który zauważają pracownicy Urzędu Miasta podczas realizowanych w Gminie Ostrowiec Świętokrzyski form partycypacji społecznej, jest **niewielkie zaangażowanie mieszkańców**. Badani uważają, że **lokalna społeczność powinna w większym stopniu angażować się w sprawy miasta (84,5%)**, ponieważ obecnie **w działaniach sprzyjających rozwojowi miasta aktywnie uczestniczą tylko wybrane jednostki/grupy/środowiska (90,7%)**, ale niektóre z nich robią to tylko po to, by osiągnąć swoje partykularne cele (64,3%) lub wyrazić krytyczne opinie, bez konstruktywnych propozycji zmian (77,5%). Zauważają jednak, że choć mieszkańcy nie zawsze rozumieją zadania miasta i jego możliwości (53,5%), to **większość zgłaszanych podczas konsultacji uwag/propozycji jest cenna i w istotny sposób wpływa na rozwój miasta (69,8%)**. Respondenci w większości deklarują, że chcą, by lokalna społeczność angażowała się w sprawy, którymi zajmuje się ich komórka organizacyjna. Ich zdaniem **obecnie wykorzystywane formy włączenia mieszkańców w sprawy miasta nie przynoszą oczekiwanych rezultatów**.

Jednym ze sposobów rozwiązania tego problemu jest wdrożenie bardziej nowatorskich form partycypacji społecznej. Wśród nich wskazać można m.in. warsztaty planowania przestrzennego, podczas których określa się wspólnie koncepcję zagospodarowania wybranego terenu czy warsztaty przyszłościowe polegające na dialogu między zróżnicowanymi grupami (mieszkańcami, lokalnymi władzami, przedsiębiorcami itd.) w celu stworzenia wspólnej wizji danego obszaru.

Badani niemal jednogłośnie (90,7%) stwierdzili, że **warto zaadaptować tego typu formy partycypacji społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim**. Wyrazili również przekonanie, że **pracownicy samorządowi posiadają wiedzę, by je z sukcesem realizować**.

Wykres 24. Ocena stwierdzeń dotyczących innowacyjnego podejścia do partycypacji (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród pracowników samorządowych, n=129, 01-02.2023

2.1.4. Szczegółowa charakterystyka i ocena różnych form partycypacji w Ostrowcu Świętokrzyskim

Budżet Obywatelski

Budżet Obywatelski uznawany jest przez badanych mieszkańców miasta za jedną z najskuteczniejszych form partycypacji – opinię taką wyraził co piąty ankietowany¹⁵. Ich zdaniem skuteczność ta jest jednak porównywalna do efektywności inicjatywy lokalnej (19,9%) i badań ankietowych (19,4%).

Istotność tej formy partycypacji potwierdza deklaratywne zaangażowanie mieszkańców. Głosowanie w ramach Budżetu Obywatelskiego było drugą pod względem częstości wskazań formą partycypacji społecznej, w której badani mieszkańcy uczestniczyli w ciągu ostatnich kilku lat – wskazało ją 2/5 ankietowanych (40,8%). Zgłoszenie projektu do Budżetu Obywatelskiego cieszyło się znacznie mniejszą popularnością – dokonało go jedynie 5,2% badanych¹⁶.

Budżet obywatelski w Ostrowcu Świętokrzyskim funkcjonował w latach 2015-2019 roku w oparciu o corocznie uchwalany regulamin¹⁷. Ze względu na wybuch pandemii COVID-19 został zawieszony i nie wznowiono go do dziś.

Pracownicy samorządowi oceniają tę formę zaangażowania mieszkańców jako bardzo skuteczną, angażującą wiele środowisk, jednoczącą grupy mieszkańców o zbieżnych celach, wartościach wokół wspólnych pomysłów. Dostrzegają również, że sprzyja ona zwiększeniu świadomości mieszkańców na temat tego, jakie działania gmina może prowadzić, a których nie jest w stanie zrealizować ze względu na ograniczenia prawne. Dzięki BO mieszkańcy lepiej rozumieją również sam proces realizacji inwestycji – działania, które trzeba przeprowadzić oraz związane z tym koszty. Przekłada się to na zwiększenie jakości zgłaszanych pomysłów. W ciągu 5 lat mieszkańcy zgłosili 169 projektów, z czego zrealizowano 21. Na przestrzeni lat

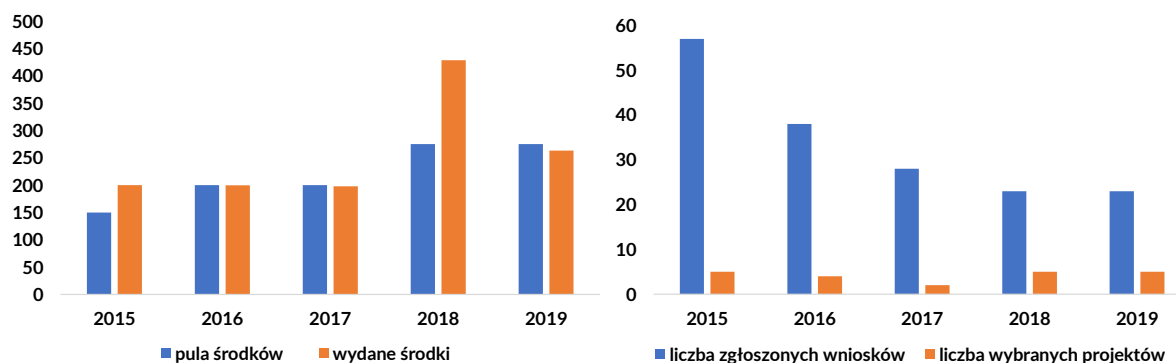
¹⁵ Patrz: Wykres 4. Najskuteczniejsze w opinii mieszkańców formy partycypacji społecznej (%), s. 7.

¹⁶ Patrz: Wykres 5. W której z poniższych form partycypacji społecznej uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat?, s. 8.

¹⁷ Załącznik do uchwały Nr XIV/77/2015 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 3 czerwca 2015 r. Regulamin przeprowadzania Budżetu Obywatelskiego Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na 2015 rok.

zauważalny jest istotny wzrost puli środków przeznaczonych na wdrożenie projektów wyłonionych w głosowaniach w stosunku do zmniejszającej się liczby zgłaszanych wniosków. W analizowanym okresie na ten cel przewidziano w sumie 1,1 mln zł, choć ostatecznie wydano blisko 1,3 mln zł. Najwyższy średni koszt projektu (niespełna 83 tys. zł) odnotowano w 2018 r. Wiele projektów, które zostały zgłoszone w ramach BO, ale nie zostały wybrane do realizacji, Gmina zrealizowała w ramach zadań własnych.

Wykres 25. Środki przeznaczone i wydane na realizację projektów w ramach BO (tys. zł) oraz liczba zgłoszonych wniosków i zrealizowanych projektów w Ostrowcu Świętokrzyskim w latach 2015-2019

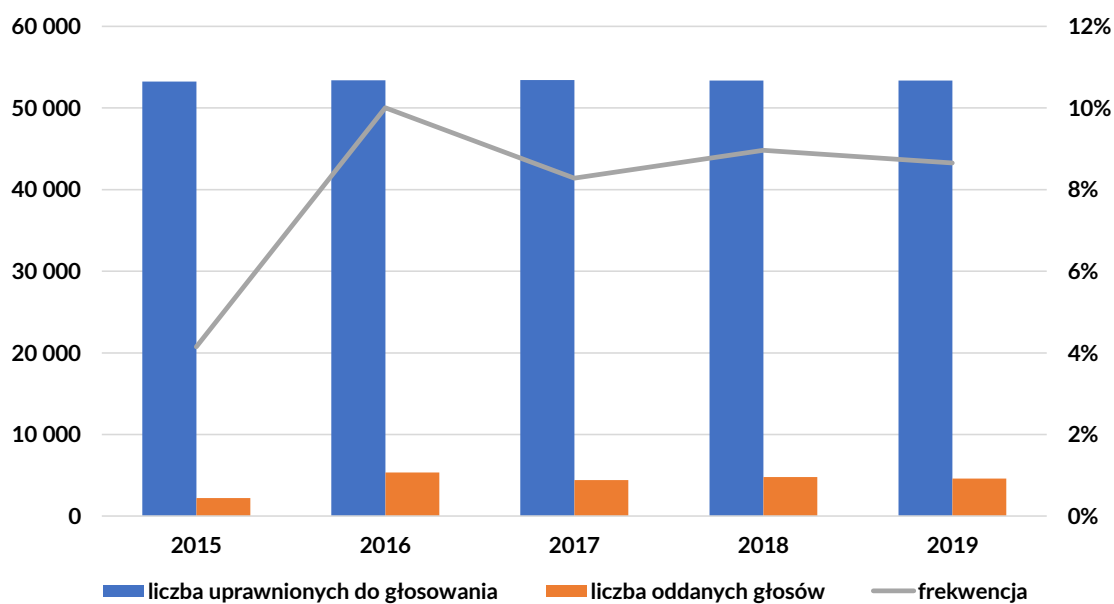
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Ostrowiec Świętokrzyski

Zgodnie ze statutem gminy określającym zasady prowadzenia konsultacji społecznych¹⁸, głosowanie odbywało się dotychczas stacjonarnie w wyznaczonych punktach za pomocą papierowych kart, a udział w nim mogli brać jedynie pełnoletni mieszkańcy Ostrowca Świętokrzyskiego. Sposób oddawania głosów miał bezpośredni wpływ na frekwencję, która kształtowała się na poziomie od zaledwie 4,15% w 2015 do 10% w 2016 roku. W ostatniej edycji wyniosła 8,65%¹⁹. Należy przy tym zauważyć, że wartość ta została wyliczona jako stosunek liczby oddanych głosów do liczby uprawnionych do głosowania (%). Biorąc pod uwagę fakt, iż jedna osoba mogła oddać więcej niż jeden głos²⁰, rzeczywisty odsetek osób głosujących mógł być nawet dwukrotnie niższy.

¹⁸ Por. Dział XI „Zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami gminy” Statutu Gminy Ostrowiec Świętokrzyski.

¹⁹ Źródło: dane UM.

²⁰ Każdy głosujący miał możliwość głosowania na projekt z zakresu infrastruktury i remontów oraz oddania odrębnego głosu na pozostałe zadania.

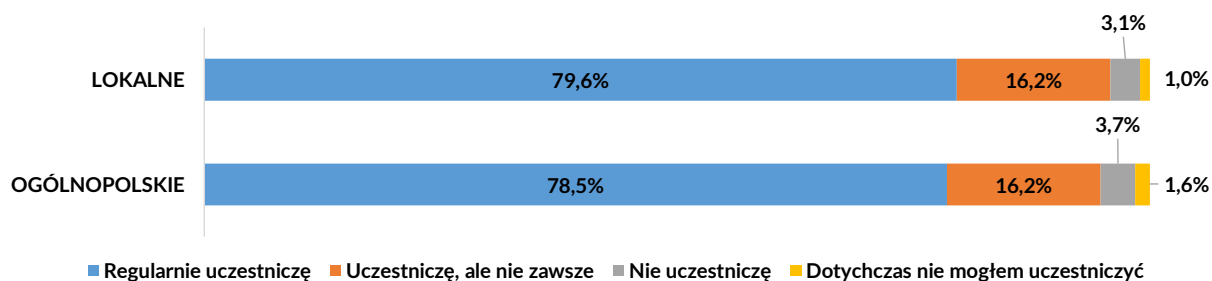
Wykres 26. Frekwencja w głosowaniach w ramach budżetu obywatelskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim w latach 2015-2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM

Obecnie trwają prace nad przygotowaniem i wdrożeniem Budżetu Obywatelskiego w nowej formule, która ma zwiększyć aktywność ostrowczan w tym zakresie oraz podnieść jakość zgłaszanych i realizowanych zadań. Wśród planowanych zmian znalazło się m.in. uproszczenie zasad realizacji BO, zniesienie ograniczeń wiekowych przy głosowaniu, wprowadzenie możliwości zgłaszania projektów i głosowania w formie elektronicznej. Podjęte zostaną działania w zakresie skuteczniejszej promocji całego procesu w celu zachęcania do zgłaszania projektów i głosowania. Planowana jest również realizacja cyklu warsztatów dla mieszkańców wspierających ich w lepszym przygotowaniu aplikacji. Budżet obywatelski w nowej odsłonie ruszy w III kwartale 2023 r.

Aktywność wyborcza

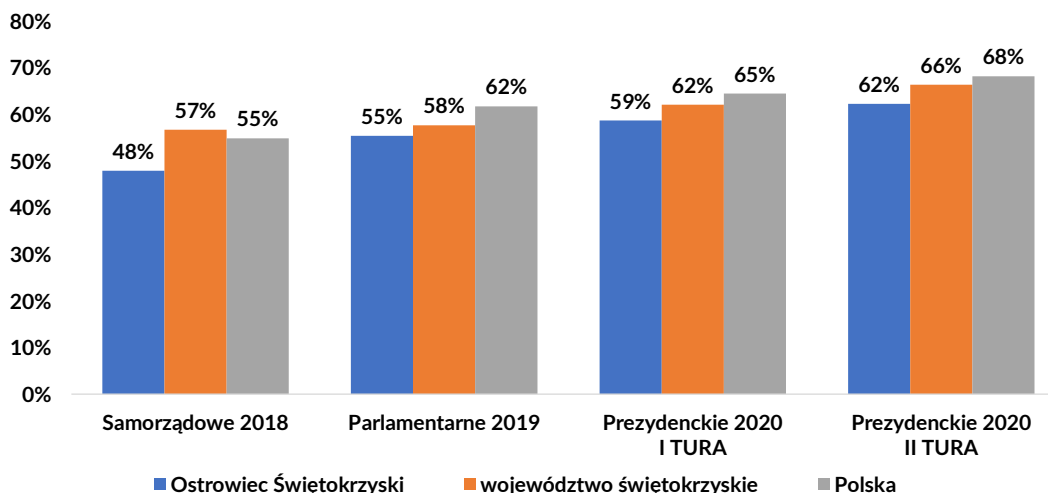
Najbardziej dostępną formą aktywności obywatelskiej są wybory powszechne. **Udział w niej deklarują niemal wszyscy badani dorośli mieszkańcy**, w tym ok. 80% wskazuje, że robi to regularnie.

Wykres 27. Stosunek badanych mieszkańców miasta do wyborów (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02 2023

Mimo to frekwencja w Ostrowcu Świętokrzyskim w ostatnich wyborach lokalnych i ogólnopolskich (lata 2018-2020)²¹ za każdym razem była niższa zarówno od średniej krajowej, jak i wojewódzkiej.

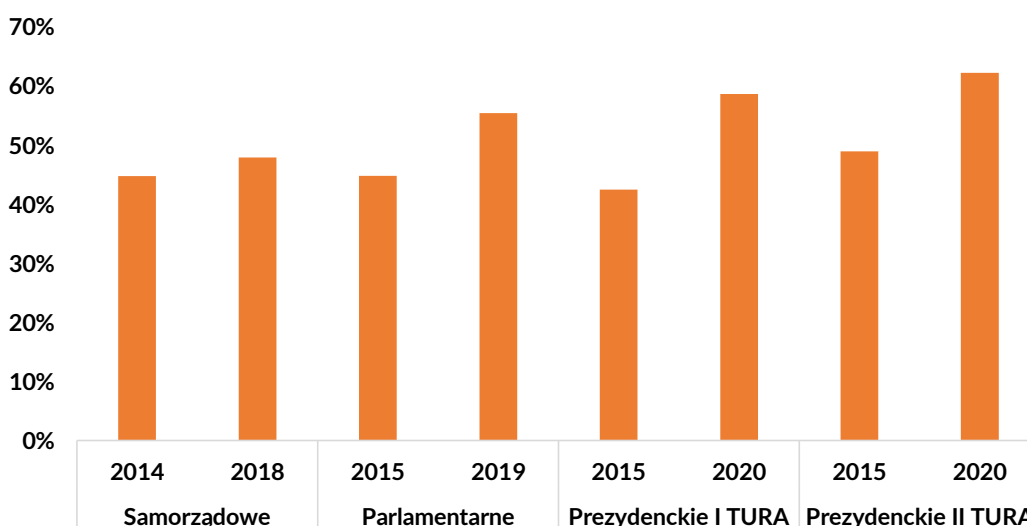
Wykres 28. Frekwencja wyborcza w Ostrowcu Świętokrzyskim, województwie świętokrzyskim i w Polsce w latach 2018-2020 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW

Warto jednak zauważyć, że z wyborów na wybory odsetek głosujących ostrowczan zwiększa się. Wpisuje się to w trend ogólnopolski. Szczególnie było to widoczne podczas wyborów prezydenckich. Frekwencja w mieście w pierwszej turze w 2020 roku była wyższa o ponad 16 pp. niż 5 lat wcześniej. Może to świadczyć o zwiększeniu świadomości obywatelskiej mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego oraz rosnącej potrzebie zaangażowania się i chęci współdecydowania o sprawach publicznych.

Wykres 29. Porównanie frekwencji pomiędzy analogicznymi głosowaniami w Ostrowcu Świętokrzyskim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW

²¹ Wybory samorządowe (2018), parlamentarne (2019), prezydenckie pierwsza i druga tura (2020).

Inicjatywa lokalna

W Ostrowcu Świętokrzyskim nie zostały jak dotąd określone zasady realizacji inicjatywy lokalnej. Co ciekawe, mimo to co piąty badany mieszkaniec (18,8%) wskazał, że w okresie ostatnich 3 lat brał udział właśnie w tej formie zaangażowania społecznego. Rozbieżność ta w znacznej mierze może wynikać z braku wiedzy na temat tego instrumentu. Badani ostrowczanie prawdopodobnie utożsamiają inicjatywę lokalną z wszelkimi rodzajami aktywności (w tym nieformalnej) na rzecz lokalnej społeczności. Tymczasem inicjatywa lokalna stanowi „formę współpracy jednostek samorządu terytorialnego z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej”²².

Podkreślić należy, że w skali całego kraju instrument ten nie cieszy się zbyt dużym zainteresowaniem zarówno władz samorządowych, jak i lokalnych społeczności. Z przeprowadzonego przez NIK w 2018 roku badania kwestionariuszowego wśród 434 gmin wynika, że zaledwie co dziesiąta (11,5%) w latach 2015-2017 korzystała z tej formy współpracy z mieszkańcami. Ponad 3/4 (76%) spośród pozostałych samorządów w ogóle nie podjęło stosownej uchwały w tej sprawie. Jako największą trudność we wdrożeniu inicjatywy lokalnej gminy wskazywały niewielkie zaangażowanie mieszkańców. Tymczasem jest ono kluczowe, bowiem instrument ten wymaga wniesienia przez wnioskodawców pewnego wkładu własnego. Najczęściej jest to świadczenie pracy społecznej, świadczenie pieniężne oraz świadczenie pracy społecznej wraz ze świadczeniem rzeczowym²³.

Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza

W Ostrowcu Świętokrzyskim funkcjonuje obywatelska inicjatywa uchwałodawcza. Szczegółowe zasady wnoszenia inicjatyw obywatelskich, ich promocji, tworzenia komitetów inicjatyw uchwałodawczych oraz wymogi formalne, jakie muszą spełniać składane projekty, określa stosowna uchwała²⁴. Mimo iż możliwość tej formy aktywności została uregulowana w 2019 r., do dziś wniesiono zaledwie dwie inicjatywy – dotyczyły one nadania nazwy dla ronda i skweru. Nie jest ona więc powszechnie wykorzystywana przez mieszkańców w celu tworzenia prawa lokalnego. Potwierdzają to wyniki badań – w tę formę partycypacji zaangażowało się w ciągu ostatnich 3 lat zaledwie trzech badanych (1,6%)²⁵.

Udział w badaniach społecznych

W ostatnich latach w Ostrowcu Świętokrzyskim postawiono na umożliwienie mieszkańcom wyrażania swoich opinii poprzez udział w różnego rodzaju badaniach społecznych. Zmianę tę zapoczątkował proces opracowania „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski” i „Planu Rozwoju Instytucjonalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski”, w ramach którego po raz pierwszy na tak dużą skalę zapytano lokalną społeczność o opinie na temat sytuacji w mieście, obserwowanych problemów i potencjałów. Do jej wyrażenia zaproszeni zostali przedstawiciele różnych środowisk – dorośli mieszkańcy, uczniowie ostrowieckich

²² Art. 2 pkt 4 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 z późn. zm.).

²³ Mało znana inicjatywa lokalna, 28.05.2019, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/sprawy-spoeczne/malo-znana-inicjatywa-lokalna.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁴ Uchwała Nr IX/14/2019 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 21 lutego 2019 r. w sprawie obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej.

²⁵ Patrz: Wykres 5. W której z poniższych form partycypacji społecznej uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat?, s. 8.

szkół, przedsiębiorcy, liderzy lokalnej społeczności, pracownicy Urzędu Miasta i gminnych jednostek organizacyjnych. W badaniach ilościowych i jakościowych wzięło udział łącznie aż blisko 3 tysiące osób (!). Sukces tego procesu badawczego ukazał potencjał współpracy z lokalną społecznością, który wykorzystano następnie przy okazji realizacji kolejnych działań rozwojowych, tworząc z niego pewnego rodzaju standard planowania strategicznego. Poniżej wskazano procesy realizowane w latach 2020-2023, w ramach których prowadzone były badania społeczne.

Tabela 1. Przeprowadzone w Ostrowcu Świętokrzyskim w okresie 2020-2023 badania społeczne

Proces	Temat badań	Uczestnicy	Ogólna liczba respondentów	Okres realizacji
Opracowanie Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski i Planu rozwoju instytucjonalnego Gminy Ostrowiec Świętokrzyski	Ocena aktualnej sytuacji w mieście, określenie głównych problemów i potencjałów miasta; zaangażowanie mieszkańców w sprawy miasta Plany edukacyjne i zawodowe młodzieży Praca w UM, komunikacja, współpraca w JST	<ul style="list-style-type: none"> • dorośli mieszkańcy miasta • młodzież, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1) uczniowie ostatnich klas szkół ponadpodstawowych; 2) uczniowie szkół ponadpodstawowych (1. i 2-klasiści) oraz szkół podstawowych (8-klasiści); 3) uczniowie szkół średnich • przedsiębiorcy; • liderzy lokalnej społeczności (w tym NGO); • liderzy instytucjonalni, w tym: przedstawiciele instytucji miejskich i przedstawiciele edukacji; • pracownicy Urzędu Miejskiego 	2794	02.-04.2020
Opracowanie Programu Rozwoju Mieszkalnictwa Gminy Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2023-2050	Analiza sytuacji mieszkaniowej ostrowczan i potrzeb w zakresie mieszkalnictwa	<ul style="list-style-type: none"> • dorośli mieszkańcy miasta i okolic; • seniorzy i osoby, które z uwagi na sytuację rodzinną uczestniczą w podejmowaniu decyzji mieszkaniowych dotyczących osób w podeszłym wieku 	450	07.2022
Opracowanie Programu Edukacyjno-Przedsiębiorczego dla Ostrowieckiego Integratora Edukacji i Przedsiębiorczych oraz Programu Rozwoju Szkolnictwa na lata 2023-2050	Diagnoza sektora edukacji w mieście	<ul style="list-style-type: none"> • uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych; • uczniowie szkół ponadpodstawowych; • rodzice uczniów klas 0-3; • rodzice uczniów klas 7-8; • nauczyciele 	1751	11.-12.2022
Program Edukacji Ekologicznej dla miasta Ostrowca Świętokrzyskiego do roku 2030	Badania świadomości ekologicznej mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy miasta 	868	08.-09.2022

Proces	Temat badań	Uczestnicy	Ogólna liczba respondentów	Okres realizacji
Gminny Program Rewitalizacji Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego	Problemy społeczne, gospodarcze i przestrzenne występujące na terenie miasta	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy miasta, przedstawiciele UM, miejskich jednostek organizacyjnych, Starostwa Powiatowego, Policji, Komitetu Monitorującego Programu Rewitalizacji Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2016-2023 	173	11.-12.2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM

Działania te przyniosły oczekiwane rezultaty, czego potwierdzeniem są opinie mieszkańców wyrażone w badaniach zrealizowanych na potrzeby niniejszego opracowania. Zarówno dorośli mieszkańcy, jak i ludzie młodzi uważają, że udział w badaniach społecznych stanowi jedną z najskuteczniejszych form współdecydowania o sprawach miasta. Przekłada się to również na podejmowane przez nich działania. Badania społeczne są bowiem najczęściej wybieraną formą partycypacji przez ostrowczan. Poprzez wypełnienie ankiety oraz udział w wywiadach indywidualnych czy grupowych w ciągu ostatnich 3 lat zaangażowała się ponad połowa badanych dorosłych mieszkańców i co czwarty uczeń szkół ponadpodstawowych²⁶.

Spotkania z prezydentem

Zgodnie z oficjalnym komunikatem na miejskiej stronie internetowej, „Prezydent Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego przyjmuje interesantów w każdy poniedziałek w godzinach od 12.00 do 16.00”²⁷. Spotkania z prezydentem w Ostrowcu Świętokrzyskim obejmują jednak nie tylko tę formalną możliwość zgłoszenia skargi czy też złożenia wniosku. Prezydent Ostrowca, podobnie jak władze niektórych samorządów (np. Kalisz, Łódź, Mielec itp.), poszedł o krok dalej, wychodząc naprzeciw obywatelom miasta i spotykając się z nimi blisko ich miejsc zamieszkania. Spotkania organizowane są w osiedlach we współpracy z Radnymi Rady Miasta. Omawiane są na nich najistotniejsze kwestie dotyczące danego osiedla, w tym realizowane i planowane inwestycje. Jest to również czas, w którym mieszkańcy mogą porozmawiać z prezydentem o problemach i zgłosić propozycje działań rozwojowych. W ciągu roku odbywa się od 5 do 10 tego typu spotkań.

Osiedle OdNowa

Ciekawą formą zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz najbliższego otoczenia jest projekt Osiedle Od Nowa. Jego cel stanowi poprawa małej i zielonej infrastruktury na osiedlach. W ramach tej inicjatywy ostrowieckie rady osiedli otrzymują środki finansowe z budżetu Gminy na drobne inwestycje. O ich przeznaczeniu decydują mieszkańcy w ramach wewnętrznych konsultacji, podczas których wskazują najpilniejsze potrzeby osiedla. Angażują się oni również w prace związane z instalacją nowych elementów infrastruktury osiedlowej. Program funkcjonuje od 2015 r. i w jego ramach zrealizowano szereg drobnych usprawnień

²⁶ Patrz: Wykres 5. W której z poniższych form partycypacji społecznej uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat? s. 8; Patrz: Wykres 10. W jaki sposób angażujesz się społecznie (np. w szkole, w lokalnej społeczności, na osiedlu)? (%), s. 13.

²⁷ Przyjmowanie mieszkańców, <https://um.ostrowiec.pl/przyjmowanie-mieszkancow.html> (dostęp: 13.02.2023).

poprawiających jakość zamieszkania (m.in. montaż ławek, koszy na śmieci, stojaków na rowery, tablic ogłoszeniowych, nasadzenia zieleni).

Konsultacje społeczne

Zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami w Ostrowcu Świętokrzyskim określa statut gminy. Wskazuje on trzy przypadki, w których przeprowadza się konsultacje: kiedy przewiduje to ustawa, w sytuacji tworzenia, łączenia, podziału, określania nowych granic oraz znoszenia osiedli, a także w innych sprawach ważnych dla gminy, o ile postanowi tak Rada Gminy. Dokonuje tego z inicjatywy własnej lub na wniosek prezydenta miasta, komisji, poszczególnych radnych, klubów radnych lub rad osiedlowych.

Mieszkańcy mogą wyrażać swoje opinie w formie bezpośredniej (poprzez osobiste składanie podpisów na listach konsultacyjnych zawierających pytanie będące przedmiotem konsultacji, za okazaniem dowodu osobistego), jak również w formie przedstawicielskiej (poprzez uchwały organów jednostek pomocniczych gminy – osiedli, ewentualnie stanowiska organizacji społecznych).

Uczestnictwo w konsultacjach społecznych w Ostrowcu Świętokrzyskim jest porównywalne z udziałem w wyborach lokalnych lub powszechnych (udział mogą wziąć pełnoletni mieszkańcy miasta, a konsultacje przeprowadza się w obwodach konsultacyjnych właściwych ze względu na miejsce zamieszkania). Stanowi to znaczne utrudnienie zarówno z punktu widzenia organizatora – samorządu, jak i potencjalnych uczestników.

W ostatnim czasie odbyły się konsultacje trzech dokumentów:

- projektu „Strategii Rozwoju Gminy Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2021-2030” (konsultacje przeprowadzono na podstawie statutu gminy);
- projektu „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Ostrowiec Świętokrzyski na lata 2022-2028” (konsultacje przeprowadzono na podstawie statutu gminy);
- projektu dokumentu pn. „Analiza kosztów i korzyści związanych z wykorzystaniem, przy świadczeniu usług komunikacji miejskiej, autobusów zeroemisyjnych oraz innych środków transportu, w których do napędu wykorzystywane są wyłącznie silniki, których cykl pracy nie powoduje emisji gazów cieplarnianych lub innych substancji objętych systemem zarządzania emisjami gazów cieplarnianych” (konsultacje przeprowadzono na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 1029 z późn. zm.).

Konsultacje projektu strategii rozwoju gminy przeprowadzono²⁸ w dniach 3-17 listopada 2020 r. Formularze z uwagami można było składać w punkcie konsultacyjnym zlokalizowanych w budynku Urzędu Miasta. Ze względu na pandemię COVID-19 umożliwiono również składanie uwag do projektu dokumentu drogą elektroniczną. W trakcie trwania konsultacji wpłynęło osiem uwag.

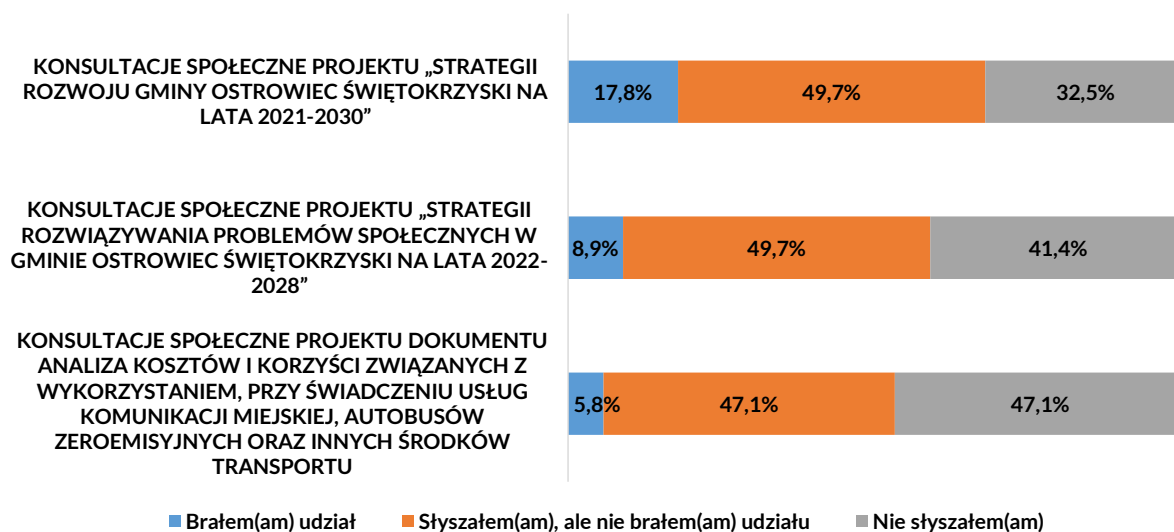
²⁸ Zgodnie z Uchwałą Nr XXXVII/93/2020 Rady Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 13 października 2020 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych.

Projekt strategii rozwiązywania problemów społecznych konsultowano²⁹ w dniach 25-30 listopada 2021 r. Formularz konsultacji społecznych można było składać w Sekretariacie MOPS. Informacja na temat konsultacji projektu dokumentu została przekazana za pośrednictwem mediów lokalnych, strony internetowej MOPS oraz obwieszczeń zamieszczonych na tablicach ogłoszeń w budynku Urzędu Miasta i Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Wpłynęła jedna uwaga.

Projekt dokumentu pn. Analiza kosztów i korzyści związanych z wykorzystaniem, przy świadczeniu usług komunikacji miejskiej, autobusów zeroemisyjnych oraz innych środków transportu, w których do napędu wykorzystywane są wyłącznie silniki, których cykl pracy nie powoduje emisji gazów cieplarnianych lub innych substancji objętych systemem zarządzania emisjami gazów cieplarnianych był opracowywany w 2019 r. i w 2020 r. i dwukrotnie został poddany konsultacjom społecznym. Zgodnie z obwieszczeniem Prezydenta Miasta uwagi można było zgłaszać w dniach 18.06.-09.07.2019 r. w przypadku pierwszego dokumentu i 24.06.-14.07.2022 r. w przypadku drugiego dokumentu drogą elektroniczną na wskazany adres mailowy oraz pocztą na adres korespondencyjny. W wyznaczonym terminie nie zgłoszono żadnych uwag do dokumentów.

Zapytani o organizowane w mieście w ciągu ostatnich 3 lat konsultacje społeczne projektów dokumentów badani mieszkańcy w większości słyszeli o tym, że takie wydarzenia się odbywają, ale tylko nieliczni wzięli w nich udział. Najwięcej osób wiedziało o konsultacjach społecznych projektu obecnej strategii rozwoju miasta i też najwięcej osób wzięło w nich udział (17,8%). Wiedza mieszkańców o kolejnych organizowanych w mieście konsultacjach była już coraz mniejsza, co przełożyło się również na wyraźnie mniejsze zainteresowanie udziałem w nich. W konsultacjach społecznych projektu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych udział deklaruje 8,9% badanych, a w konsultacjach Analizy kosztów i korzyści związanych z wykorzystaniem autobusów zeroemisyjnych oraz innych środków transportu – już zaledwie 5,8% respondentów. Może mieć to związek z samym przedmiotem konsultacji – strategia rozwoju miasta dotyczy w równej mierze wszystkich mieszkańców, podczas gdy pozostałe konsultowane dokumenty odnoszą się do określonej grupy przedstawicieli lokalnej społeczności. Spadek zainteresowania uczestnictwem może jednak wynikać także z niewystarczającej promocji tych wydarzeń. Przyczyn niskiej frekwencji można również upatrywać w systematycznym spadku zainteresowania mieszkańców tą formą zaangażowania się w sprawy miasta.

²⁹ Zgodnie z Zarządzeniem Nr V/480/2021 Prezydenta Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych.

Wykres 30. Wiedza na temat organizowanych w ciągu ostatnich 3 lat konsultacji społecznych projektów dokumentów i aktywne uczestnictwo w nich badanych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, 01-02 2023

W ocenie mieszkańców konsultacje społeczne są najskuteczniejszą formą partycypacji – uważa tak niemal co trzeci badany (28,3%)³⁰. Mimo to niewiele osób bierze w nich udział. Uczestnictwo w tej formie zaangażowania w ciągu ostatnich 3 lat deklaruje co czwarty dorosły respondent (23,6%)³¹. Wśród badanej młodzieży w konsultacjach uczestniczyło jedynie 6,4%³². Niskie zaangażowanie młodych ludzi może wynikać z tego, że wielu z nich nie mogło dotychczas wziąć udziału w tej formie aktywności ze względu na wiek – możliwość taką mają jedynie pełnoletni mieszkańcy miasta.

Niezadowolający poziom aktywności lokalnej społeczności potwierdzają również opinie pracowników samorządowych, którzy zauważają, że mieszkańcy raczej nie biorą udziału w organizowanych konsultacjach, nie interesują się sprawami miasta, częściej wypowiadają się w sprawach mniej istotnych niż w kwestiach naprawdę ważnych z perspektywy rozwoju Ostrowca Świętokrzyskiego. Ostrowiecki samorząd zachęca do udziału w planowaniu strategicznym poprzez współtworzenie dokumentów programujących rozwój, np. strategia rozwoju, program rewitalizacji. Zaprasza również do wyrażania opinii mieszkańców przy planowaniu inwestycji, zachęcając do zaangażowania środowiska, które mogą być szczególnie zainteresowane określonym zagadnieniem (np. stowarzyszenia rowerowe przy planowaniu inwestycji w zakresie budowy nowych ścieżek). Jednak wciąż niewiele osób angażuje się w te działania. Niektóre z konsultowanych zagadnień (np. działania planistyczne) cieszą się zainteresowaniem jedynie wybranej grupy mieszkańców, na których decyzje oddziałują w sposób bezpośredni.

Konieczne jest wprowadzenie zmian w zakresie informowania mieszkańców o toczących się w mieście procesach. Mimo iż w samorząd prowadzi ich promocję, często realizując działania

³⁰ Patrz: Wykres 4. Najskuteczniejsze w opinii mieszkańców formy partycypacji społecznej (%), s. 7.

³¹ Patrz: Wykres 5. W której z poniższych form partycypacji społecznej uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 3 lat?, s. 8.

³² Patrz: Wykres 11. Jeśli się nie angażujesz, wskaż dlaczego (%), s. 14.

wykraczające poza obowiązki wynikające z przepisów, to jednak wciąż wydają się one nieefektywne, biorąc pod uwagę niewielkie zaangażowanie lokalnej społeczności. Skuteczność dotarcia z informacjami do szerszego grona odbiorców (szczególnie młodych) może zwiększyć wykorzystanie nowoczesnych technologii, jednak promocja musi być również realizowana w tradycyjnych formach (prasa, radio, ulotki), które są preferowane przez osoby starsze.

Należy zauważyć, że w ostatnim czasie realizowanych jest w mieście bardzo dużo konsultacji społecznych, co może powodować zniechęcenie mieszkańców spowodowane trudnością wyboru inicjatyw, na które chcieliby poświęcić swój czas. Warto dążyć do redukcji liczby wydarzeń na rzecz otwartych spotkań, które będą traktowały o wszystkich istotnych w danym okresie działaniach toczących się w mieście.

2.2. Podsumowanie diagnozy stanu partycypacji społecznej w Ostrowcu Świętokrzyskim

Miasto otwarte na zaangażowanie mieszkańców

Władze Ostrowca Świętokrzyskiego coraz wyraźniej dostrzegają znaczenie partycypacji społecznej w procesie zarządzania miastem. Potrzebę zaangażowania lokalnej społeczności w sprawy miasta zauważają także pracownicy samorządowi. Wyrazem tego są liczne aktywności, do których zapraszani są ostrowczanie (badania społeczne, konsultacje, warsztaty, debaty itp.). Doceniają to sami mieszkańcy – niemal 60% uczestników badania twierdzi, że są zapraszani do współdecydowania o sprawach miasta.

Raczej bierna społeczność lokalna

Z drugiej jednak strony, jak wskazują pracownicy UM, mają oni poczucie, że wkładają w organizowanie procesów partycypacyjnych więcej wysiłku niż mieszkańcy Ostrowca Świętokrzyskiego, którzy angażują się tylko w niewielkim stopniu. Także oni sami zauważają, że lokalna społeczność jest raczej bierna i powinna bardziej angażować się w sprawy miasta. Może to poniekąd wynikać z faktu, że informacja o części organizowanych przez urząd inicjatyw partycypacyjnych nie dociera do szerokiego grona odbiorców. W efekcie wiele osób o nich nie wie. Może to wskazywać na potrzebę większego promowania realizowanych przez samorząd działań.

Niedostosowane do wymogów współczesności procedury konsultacji społecznych

Pewne utrudnienie dla skutecznego zaangażowania mieszkańców mogą stanowić wciąż obowiązujące w Ostrowcu Świętokrzyskim niedostosowane do wymogów współczesności procedury konsultacji społecznych, określone w statucie miasta. Dopuszczają one tylko dwie formy prowadzenia konsultacji (bezpośrednią i przedstawicielską), a uczestnictwo w tej formie zaangażowania jest podobne do udziału w wyborach. Na takich samych zasadach dotąd realizowana była procedura budżetu obywatelskiego – głosowanie prowadzone było tylko w wybranych punktach konsultacyjnych, a uczestniczyć w nim mogli wyłącznie pełnoletni mieszkańcy miasta. Obecnie trwają prace nad nową formułą budżetu obywatelskiego, która nie będzie już ograniczać wieku osób uprawnionych do głosowania oraz umożliwi oddanie głosu przez Internet za pośrednictwem specjalnie przygotowanej do tego miejskiej platformy. Pozytywne zmiany w tym zakresie mają

zostać wdrożone również poprzez opracowanie nowej „Metodyki i standardów prowadzenia procesu konsultacji społecznych”.

Niewielkie zaangażowanie młodzieży

ostrowczan nie interesuje się sprawami miasta, nie angażuje się i nie zamierza robić tego w przyszłości. Może to mieć związek z faktem, iż wielu z nich nie wiąże swojej przyszłości z Ostrowcem Świętokrzyskim, który planują opuścić po zakończeniu nauki w szkole średniej.

Szczególne znaczenie dla przyszłości Ostrowca Świętokrzyskiego ma zaangażowanie młodzieży. Jak pokazują jednak wyniki przeprowadzonych wśród uczniów badań, zdecydowana większość młodych

Potencjał Młodzieżowej Rady Miasta

i potencjał do pobudzania aktywności pozostałych, tworząc i rozwijając środowiska młodych liderów (np. w szkołach), którzy będą w stanie „pociągnąć za sobą” innych. W dłuższej perspektywie może to przełożyć się na większe zainteresowanie młodzieży sprawami miasta i ich przywiązanie do Ostrowca Świętokrzyskiego. To ważne wyzwanie i zadanie stojące przed ostrowieckim samorządem.

Pewnym pozytywnym sygnałem zmiany może być w tym względzie inicjatywa powołania Młodzieżowej Rady Miasta, w którą już zaangażowało się wielu młodych ludzi. Warto dobrze wykorzystać ich zapał

Aktywne organizacje pozarządowe

pobudzania zaangażowania mieszkańców. Istotne jest przy tym ich wspieranie, by działania podejmowane przez NGO jak najlepiej służyły miastu i jego mieszkańcom. Ważne w tym kontekście jest funkcjonowanie miejskiej jednostki – Centrum Rozwoju Lokalnego, w ramach którego działa Centrum Wsparcia Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych oraz Centrum Aktywności Obywatelskiej.

W Ostrowcu Świętokrzyskim działa szereg aktywnych organizacji pozarządowych, które czują się odpowiedzialne za sprawy miasta. Warto z nimi współdziałać i wykorzystać ich potencjał w celu

3. Współuczestnictwo mieszkańców na wiele sposobów – dobre praktyki w obszarze partycypacji społecznej

Na całym świecie uwidacznia się nurt, w którym wykorzystuje się aktywność obywatelską do określania wspólnego kierunku zmian. Istnieje wiele przykładów zaangażowania obywateli w procesy współzarządzania. Działania te przynoszą szereg korzyści. Konfrontowanie różnych punktów widzenia i odmiennych opinii powoduje, że realizowane projekty zyskują wartość dodaną i są lepiej postrzegane przez lokalną społeczność. Wiele miast wdraża ciekawe inicjatywy w obszarze partycypacji społecznej. Warto przyjrzeć się im bliżej, by móc czerpać z najlepszych doświadczeń innych. Dlatego też poniżej prezentujemy kilka przykładów dobrych praktyk z Polski i zagranicy, które odpowiednio dostosowane będą mogły zostać wdrożone w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Niepołomice – tworzenie strategii rozwoju miasta i gminy przy współudziale mieszkańców³³

W opracowanie strategii rozwoju miasta i gminy Niepołomice w 2011 roku zaangażowało się 500 osób reprezentujących różne środowiska. Było to możliwe dzięki zastosowaniu różnych form partycypacji społecznej. W toku prac powołano dwa zespoły. W skład pierwszego z nich weszło 40 osób (m.in. radni, przedstawiciele organizacji pozarządowych), które przy wsparciu ekspertów opracowywały Strategię. Drugi zespół stanowiła młodzież szkolna, której zadaniem było przygotowanie tzw. „Off-Strategii” – dokumentu odpowiadającego oczekiwaniom uczniów niepołomickich szkół.

W ramach prac nad strategią zrealizowano cykl warsztatów prowadzonych przez doradców i ekspertów zewnętrznych oraz pracowników urzędu. Podczas szeregu spotkań zespół opracowujący strategię zapoznał się z funkcjonującymi w gminie dokumentami planistycznymi, określił misję rozwoju, wskazał pożądane zadania i cele rozwojowe, a także ustalił priorytety działań.

W formie warsztatowej tworzona była również „Off-Strategia”, mająca mniej formalny charakter. Oprócz zredagowanego tekstu zawiera ona materiały w takiej postaci, w jakiej zostały wypracowane podczas warsztatów (w tym zdjęcia plansz czy haseł sporządzonych przez niepołomicką młodzież). Wyznaczono w niej 3 zadania flagowe z czołowym postulatem o utworzeniu skateparku wraz ze ścianką wspinaczkową.

Młodzież gimnazjalna i licealna została ponadto zaangażowana w przeprowadzenie badań ankietowych wśród niepołomiczan. Wcześniej uczestniczyli oni w szkoleniu przygotowującym ich do realizacji tego zadania. Badania społeczne były również sposobem na zaangażowanie ogółu mieszkańców, którzy mieli możliwość wypowiedzenia się na temat jakości życia w gminie. W badaniu wzięło udział 247 osób.

W całym procesie udało się zaktywizować różne grupy społeczne, nie pomijając przy tym dzieci. Dla najmłodszych niepołomiczan zorganizowano konkurs plastyczny pt. „Moje wymarzone Niepołomice”. Poprzez udział w konsultacjach społecznych wszyscy mieli również możliwość zgłoszenia swoich uwag i opinii na temat wypracowanego projektu dokumentu.

³³ Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Niepołomice, Niepołomice 2011 r.; J. Zientek-Varga, 500 osób tworzy strategię rozwoju w Niepołomicach, <https://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/przyklady-dzialan/strategie-rozwoju/500-osob-tworzy-strategie-rozwoju-w-niepolomicach/> (dostęp: 15.02.2023).

Szczególnie cenne w procesie opracowania strategii rozwoju było zaangażowanie dzieci i młodzieży – grupy często pomijanej, a niezwykle ważnej w tego typu działaniach. Celem było nie tylko poznanie ich opinii na temat przyszłości Niepołomic, ale również zwiększenie ich zainteresowania rozwojem gminy, rozbudzenie postaw obywatelskich, zbudowanie poczucia współodpowiedzialności za przyszłe losy gminy i dialog międzypokoleniowy.

Będzin – partycypacyjne tworzenie strategii rozwoju³⁴

Podobny schemat przyjęły prace nad strategią w Będzinie. W urzędzie miasta powołany został zespół roboczy złożony głównie z pracowników Wydziału Rozwoju Miasta. Głównym założeniem samorządu było jak największe zaangażowanie mieszkańców w prace nad dokumentem. Stanowiło to niemałe wyzwanie, ponieważ w mieście nie podejmowano wcześniej zbyt wielu działań angażujących mieszkańców. Partycypacja społeczna sprowadzała się wyłącznie do prowadzenia konsultacji w przypadkach wymaganych przez przepisy prawa.

Prace nad strategią rozpoczęły się od szeroko zakrojonej akcji informacyjnej w lokalnych mediach i na miejskiej stronie internetowej. W całym procesie aktywnie uczestniczyła będzińska młodzież. Podczas trzech moderowanych spotkań szkoleniowych poznała ona kolejne etapy powstawania strategii rozwoju miasta. Następnie w ramach pracy warsztatowej młodzi ludzie określili słabe i mocne strony Będzina, które stanowiły punkt wyjścia do planowania rozwoju miasta. Opracowali również koncepcję marketingową miasta. Na koniec zostali przeszkoleni w zakresie prowadzenia badań ankietowych i analizy ich wyników, po czym zrealizowali je wśród mieszkańców Będzina. Wzięło w nich udział 488 osób. Respondentów zapytano m.in. o mocne i słabe strony miasta oraz propozycje działań sprzyjających jego rozwojowi. Mieszkańcy, którzy nie wzięli udziału w badaniu, mogli wysłać swoje uwagi i sugestie na udostępnioną w tym celu skrzynkę mailową. Młodzież zaprezentowała opracowane przez siebie wyniki badań podczas jednej z sesji Rady Miasta, a ich wystąpienie radni ocenili bardzo wysoko. Dopełnieniem angażowania młodych obywateli w cały proces był konkurs plastyczny dla dzieci.

Założenia strategii wypracowane zostały podczas cyklu 5 warsztatów, na które zaproszono 200 osób reprezentujących różne środowiska. Pierwsze spotkanie poświęcone zostało omówieniu spraw organizacyjnych i planu pracy. Na następnym przedstawiono misję i wartości, które powinny przyświecać powstawaniu dokumentu. Kolejne warsztaty obejmowały prezentację przygotowanego wcześniej raportu o stanie miasta oraz panel, podczas którego uczestnicy sformułowali problemy i wyzwania miasta na najbliższe lata. Czwarte spotkanie zrealizowane zostało z wykorzystaniem pracy w grupach. Uczestnicy najpierw określili cele strategiczne, a następnie ustalili priorytety i zadania flagowe w obszarach ważnych dla Będzina. Ostatnie warsztaty z udziałem przedstawicieli lokalnego biznesu poświęcono sformułowaniu kierunków rozwoju gospodarczego. Łącznie w warsztatach wzięło udział 127 osób, a frekwencja przerosła oczekiwania organizatorów. Wyniki i wnioski z warsztatów stanowiły podstawę do opracowania projektu Strategii.

³⁴ Strategia Rozwoju Miasta Będzina na lata 2012–2020, <https://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/przyklady-dzialan/strategia-rozwoju/strategia-rozwoju-miasta-2012-2020-w-bedzinie/> (dostęp: 15.02.2023).

Społecznie akceptowalna wizja odnowy i rozwoju Śródmieścia Bochni³⁵

W 2015 roku mieszkańcy Bochni zostali zaproszeni do prac nad koncepcją odnowy historycznej części miasta. W tym celu Fundacja „Salina NOVA” we współpracy z Burmistrzem Miasta zorganizowała i przeprowadziła 5-dniowe warsztaty urbanistyczne Charretté. Wypracowana wizja miała uwzględniać wyniki przeprowadzonego wcześniej Konkursu Architektonicznego na Rewitalizację Śródmieścia i być zgodna z oczekiwaniami społeczeństwa.

Do udziału w warsztatach zaproszono ekspertów z różnych dziedzin, zajmujących się m.in. planowaniem przestrzennym, projektowaniem architektonicznym, konserwacją zabytków, usługami turystycznymi i uzdrowiskowymi, prowadzeniem instytucji kultury, jak również lokalnych przedsiębiorców i urzędników administracji publicznej. Warsztaty dzieliły się na dwa bloki tematyczne – dotyczące poprawy jakości przestrzeni publicznej i komunikacji oraz żywienia społeczno-kulturalnego i pobudzenia przedsiębiorczości. Obejmowały one fora eksperckie oraz kilkugodzinne, otwarte sesje plenarne, realizowane w formule World Café, w których uczestniczyli wszyscy zainteresowani. Ostatnia sesja plenarna stanowiła podsumowanie obu bloków tematycznych i zakończyła się przedstawieniem i omówieniem stworzonej wizji odnowy i rozwoju oraz programu społeczno-kulturalnej i gospodarczej aktywizacji Śródmieścia.

Podczas spotkań określone zostały cele krótko-, średnio- i długoterminowe w formie kamieni milowych. Całość uzupełniła mapa z wyznaczonymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi.

Mieszkańcy Częstochowy współtworzą zasady partycypacji obywatelskiej³⁶

W 2010 roku w Częstochowie dostrzeżono potrzebę sformułowania i sformalizowania procesu partycypacji społecznej i aktywizacji obywateli. Dotychczas o konsultacjach decydował prezydent miasta, a sama procedura uruchamiana była incydentalnie, bez wcześniej określonego trybu. Pracownicy częstochowskiego magistratu postanowili, że o zasadach i przebiegu partycypacji społecznej w najważniejszych dla miasta sprawach powinni zdecydować sami mieszkańcy.

Projekt, który miał temu służyć, przewidywał 4 etapy:

1. stworzenie platformy internetowej dla mieszkańców pozwalającej na aktywny udział w konsultacjach społecznych,
2. przeprowadzenie szkoleń dla pracowników Urzędu Miasta i przedstawicieli Rad Dzielnic,
3. przeprowadzenie pilotażowego procesu konsultacji,
4. przygotowanie projektów aktów prawnych dotyczących zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych.

Cały proces poprzedziła szeroko zakrojona akcja informacyjna.

³⁵ A. Karłowska, P. Jaworski, *Warsztaty Charrette „Jaka przyszłość dla Śródmieścia Bochni” 10-14 luty 2015 r. Raport końcowy*, Fundacja Napraw Sobie Miasto, 2015.

³⁶ E. Stokłuska, *Opis ciekawego przykładu partycypacji „Budowa dialogu społecznego w Częstochowie” – przygotowanie uchwały nt. konsultacji społecznych*, Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej, https://partycypacjaobywatelska.pl/wp-content/uploads/2015/09/praktyka_czestochowa_uchwala.pdf (dostęp: 15.02.2023).

W pierwszym etapie stworzona została platforma internetowa umożliwiająca prowadzenie konsultacji online oraz informowanie mieszkańców o bieżących sprawach miasta (w tym m.in. o spotkaniach czy realizowanych inwestycjach). Następnie 25 pracowników Urzędu Miasta oraz 100 osób z Rad Dzielnic Częstochowy zostało przeszkolonych z zakresu prowadzenia konsultacji społecznych.

Kolejny etap stanowiły pierwsze pilotażowe konsultacje społeczne. W ich ramach zrealizowano wśród częstochowian badanie ankietowe dotyczące procesu partycypacji społecznej. Dzięki szerokim możliwościom udziału w badaniu (za pośrednictwem nowego portalu internetowego, automatów rozmieszczonych na terenie miasta, jak również poprzez wypełnienie formularza w formie papierowej dostępnego w Urzędzie Miasta oraz dystrybuowanego przez Rady Dzielnic), liczba respondentów przekroczyła 1000.

Etap ten zakończył się otwartym spotkaniem konsultacyjnym, w którym wziął udział Prezydent Miasta, pracownicy Urzędu Miasta, przedstawiciele Instytutu Mediacji i Integracji Społecznej, przewodniczący i radni dzielnic miasta, lokalne media i mieszkańcy Częstochowy. Spotkanie miało charakter warsztatowy, a jego celem było sformułowanie zapisów projektu uchwały dotyczącej trybu i zasad przeprowadzania konsultacji społecznych. Na tej podstawie opracowany został projekt uchwały przedłożonej następnie pod głosowanie Rady Miasta. Pojawił się również wniosek mieszkańców, by powstała strona na portalu Facebook dotycząca konsultacji społecznych w Częstochowie.

Efektom całej inicjatywy było nie tylko sformalizowanie sposobu angażowania mieszkańców w sprawy miasta, ale również utworzenie Biura Inicjatyw Lokalnych. Jest to specjalna komórka odpowiedzialna za organizację i prowadzenie konsultacji społecznych w Częstochowie, co wskazuje na rosnące znaczenie angażowania częstochowian w procesy współdecydowania o mieście.

Pierwsze konsultacje przeprowadzone w trybie określonym w uchwale dotyczyły wyboru nowego hasła promującego miasto. Doświadczenia zebrane podczas całego procesu przyczyniły się w kolejnych latach m.in. do powstania w Częstochowie budżetu obywatelskiego.

Dąbrowa Górnicza – ewolucyjny budżet partycypacyjny³⁷

Już pierwszy model Dąbrowskiego Budżetu Partycypacyjnego (dalej: DBP) powstawał przy szerokim zaangażowaniu wielu środowisk, co było czynnikiem wyróżniającym Dąbrowę Górniczą w skali kraju. W pracach nad modelem wzięli udział nie tylko urzędnicy i eksperci, ale również przedstawiciele lokalnej społeczności, organizacji pozarządowych oraz radnych.

Wyróżnikiem DBP na tle budżetów innych samorządów było powołanie Dzielnicowych Forów Mieszkańców. Ich zadaniem było wspólne ustalenie w oparciu o dyskusję listy priorytetów danej dzielnicy, które następnie miały zostać poddane powszechnemu głosowaniu. Jak jednak przyznali sami urzędnicy, innowacyjny wówczas pomysł okazał się być hamulcem dobrego działania budżetu. Spotkania w ramach forów skupiały się bowiem na prezentacji konkretnych projektów i ich przegłosowywaniu, zamiast dyskusji na temat planowania rozwoju

³⁷ P. Pistelok, B. Martela (red.), Dąbrowski Budżet Partycypacyjny – model 2.0, w: Raport o stanie polskich miast. Partycypacja publiczna, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019; DBP Historia, https://twojadabrowa.pl/model_21/1/historia.html (dostęp: 15.02.2023).

dzielnic. W efekcie po kilku latach funkcjonowania tej formuły DBP zdecydowano o potrzebie jej zmiany.

Prace nad nową odsłoną budżetu, nazwaną Dąbrowskim Budżetem Partycypacyjnym 2.0 (DBP 2.0), rozpoczęły się w 2016 roku powołaniem przez Prezydenta Dąbrowy Górniczej specjalnego zespołu. Również i tym razem w tworzenie założeń budżetu włączeni zostali przedstawiciele lokalnej społeczności oraz pracownicy dąbrowskiego magistratu. Efektem był projekt nowej uchwały ws. budżetu partycypacyjnego. Przedłożenie go pod głosowanie Rady Miasta poprzedziły konsultacje oraz seria spotkań w ramach akcji informacyjno-promocyjnej.

Istotą DBP 2.0 było odejście od głosowania przez mieszkańców nad konkretnymi projektami na rzecz dyskusji o celach istotnych dla danej dzielnicy. Priorytetem stał się kompromis, który miał zastąpić plebiscyty. W ramach kolejnych edycji DBP 2.0. w każdej dzielnicy organizowany był cykl spotkań prowadzonych przez animatorów. Dyskusje obejmowały mapowanie i opisywanie problemów dzielnicy, zgłaszanie pomysłów przez mieszkańców, a także prezentację i uszeregowanie pomysłów według priorytetów. Następnie przekształcono pomysły w konkretne projekty. Podczas ostatniego zebrania interesariusze dokonywali wyboru jednego lub kilku przedsięwzięć do realizacji. Głosowania miały być stosowane tylko wtedy, gdy podczas konsultacji nie uda się wyłonić projektów, które zyskują aprobatę wszystkich uczestników.

Ewolucja budżetu obywatelskiego wciąż trwa, w kolejnych latach wprowadzane są kolejne usprawnienia, jednak zmiana przeprowadzona w 2016 roku stała się fundamentem wspólnych działań na rzecz rozwoju Dąbrowy Górniczej. W 2019 r. w związku z nowelizacją ustawy o samorządzie gminnym Miasto wprowadziło formułę budżetu ogólnomiejskiego. Nie spowodowało to jednak rezygnacji z dotychczas prowadzonych działań. Po przerwie w funkcjonowaniu w latach 2020-2021 DBP powrócił w 2022 roku w odsłonie 2.1, wzbogaconej m.in. o Obywatelskie Raporty Otwarcia.

Lancaster – zmiany, które przyniosły 13-krotny wzrost liczby partycypujących mieszkańców³⁸

Lancaster to ponad 60-tysięczne miasto w USA w Stanie Pensylwania. Znane jest z różnorodności etnicznej. Około 40% mieszkańców mówi po hiszpańsku, a samo miasto i hrabstwo, w którym się znajduje, słyną z licznej społeczności Amiszów. To zróżnicowanie wpływa niekorzystnie na poziom aktywności i zaangażowania społeczeństwa w sprawy miasta. Sytuację dodatkowo pogorszyła pandemia COVID-19. Dało to impuls do podjęcia działań na rzecz zwiększenia zaangażowania mieszkańców w życie miasta, zwłaszcza grup dotychczas niedostatecznie reprezentowanych.

W oparciu o doświadczenia innych miast lokalne władze stworzyły stronę internetową „Zaangażuj się Lancaster”³⁹ (ang. „Engage Lancaster”), będącą multifunkcyjnym portalem związanym z partycypacją mieszkańców. Znajdują się na nim informacje na temat realizowanych działań aktywizujących lokalną społeczność, przeprowadzane są ankiety i odbywają się głosowania wśród mieszkańców miasta. Umożliwia on również dyskusje użytkowników na forum. Wcześniej jednak, w celu zaangażowania szerokiego grona

³⁸ V. Pantić, City of Lancaster, PA combines offline and online methods for more equitable and strategic community engagement, <https://www.citizenlab.co/blog/case-study/case-study-inclusive-community-engagement-lancaster/> (dostęp: 15.02.2023).

³⁹ About Engage Lancaster, <https://engage.cityoflancasterpa.gov/en/pages/information> (dostęp: 15.02.2023).

interesariuszy w tworzenie i promowanie nowej platformy, zespół Departamentu ds. Zaangażowania Sąsiedzkiego spotykał się z mieszkańcami, lokalnym biznesem, działaczami i społecznikami, przedstawicielami zarządców nieruchomości i organizacji religijnych. Dla zespołu ważne było zaangażowanie obywateli od samego początku tak, by materiały na stronie internetowej były użyteczne i zrozumiałe dla wszystkich.

Łatwa dostępność portalu miała zapobiec wykluczeniu cyfrowemu, zwłaszcza uchodźców, osób starszych i mieszkańców o niskich dochodach. Wszelkie materiały, zarówno cyfrowe, jak i papierowe, miały być tworzone w wielu językach i opatrzone kodem QR przekierowującym do strony dotyczącej danego projektu. Odpowiedzi udzielane podczas badań w ankietach papierowych trafiały na portal w formie zdigitalizowanej obok tych udzielanych przez Internet. Kolejnym ułatwieniem był dostępny na stronie internetowej film instruktażowy z obsługi witryny w kilku językach. Ważnym aspektem była również promocja portalu. Prowadzono ją za pośrednictwem miejscowego radia oraz ulotek i broszur, które były roznoszone do domów mieszkańców przez lokalnych działaczy oraz dołączane do rachunków za wodę.

Uruchomienie platformy i podjęcie związanych z nią działań spowodowało 13-krotny wzrost liczby uczestników konsultacji w porównaniu do tradycyjnych spotkań organizowanych do tej pory w ratuszu. Zwiększył się również odsetek osób zaangażowanych ze środowisk dotychczas niedostatecznie reprezentowanych.

Dokument opracowany został we współpracy
z Urzędem Miasta w Ostrowcu Świętokrzyskim przez:

DS CONSULTING Sp. z o. o.

ul. Jaśkowa Dolina 11 b/3, 80-252 Gdańsk

na zlecenie Gminy Ostrowiec Świętokrzyski

**OSTROWIEC
ŚWIĘTOKRZYSKI**